

~~K. 5817^a~~

787166

ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ

9

ЖОВТЕНЬ

1937

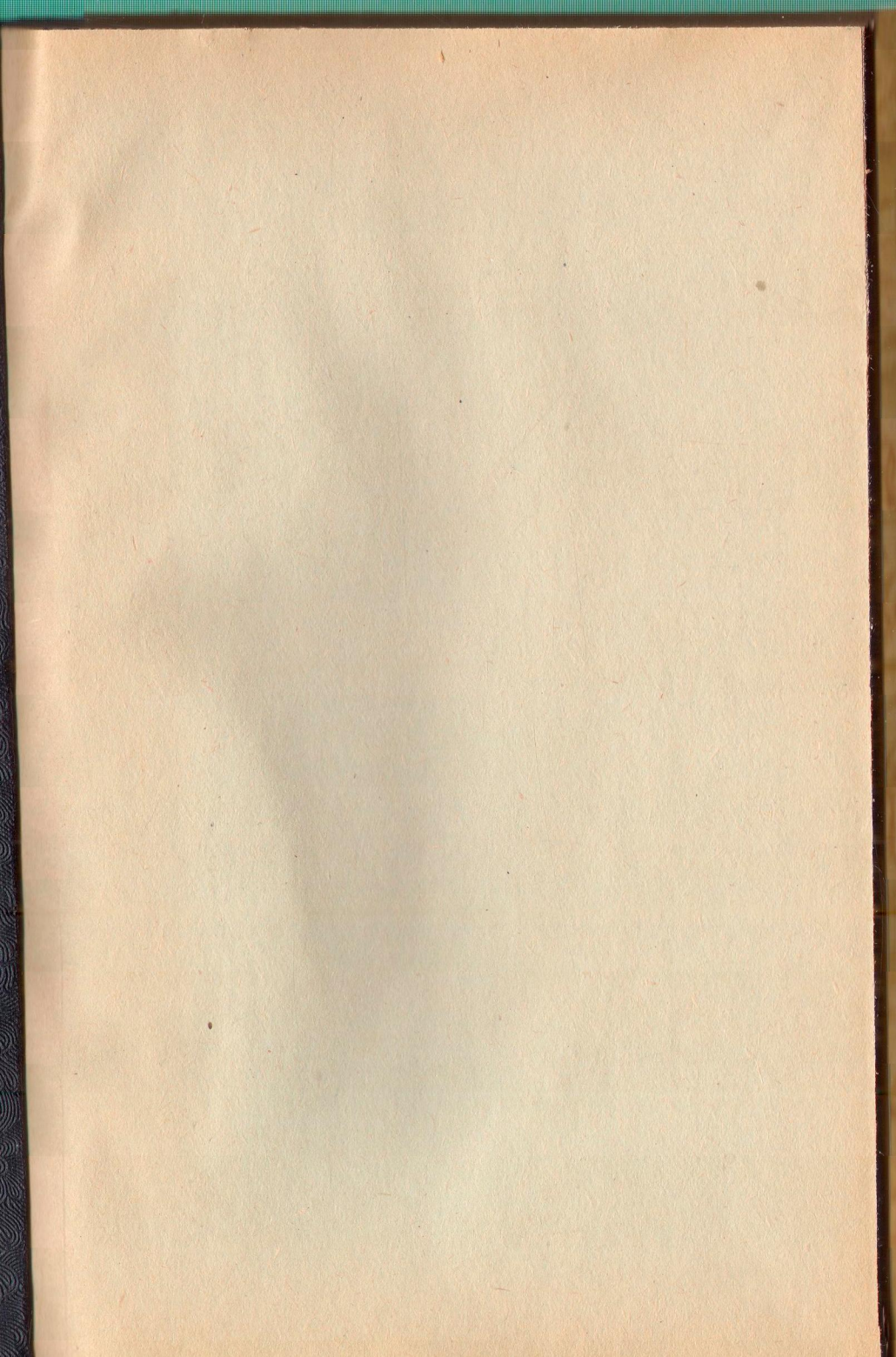
ДЕРЖАВНЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ВИДАВНИЦТВО

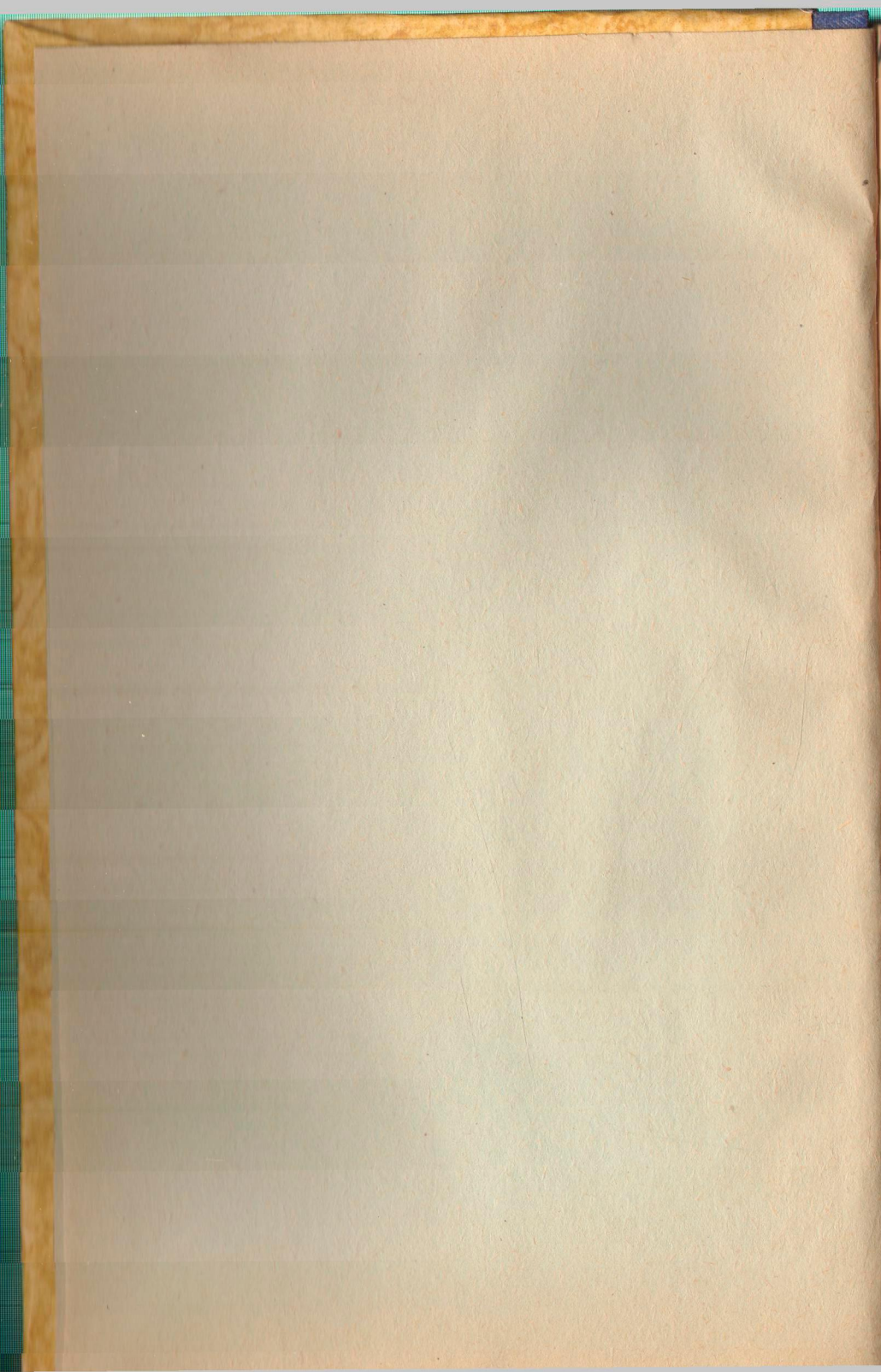
Y.N. Karazin Kharkiv National University

00721560

1

5817^н

18

ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ

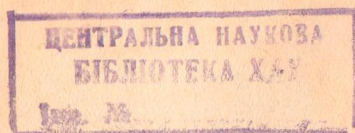
ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ
І КРИТИЧНИЙ МІСЯЧНИК

ОРГАН УКРАЇНСЬКОГО ТА ХАРКІВСЬКОГО ОБЛАСНОГО
ПРАВЛІННЯ СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

9

ЖОВТЕНЬ

1937

ДЕРЖАВНЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ВИДАВНИЦТВО
КИЇВ • ХАРКІВ

55 64

ЗМІСТ

	Стор.
Про вибори до Верховної Ради СРСР. Постанова ЦВК СРСР	4
Про затвердження складу Центральної Вибірчої Комісії по виборах до Верховної Ради СРСР. Постанова ЦВК СРСР	5
Висунення кандидатів у депутати до Верховної Ради СРСР	6
Про затвердження складу Республіканської виборчої комісії по виборах до Ради Національностей. Постанова ЦВК УРСР	27
 Петро Дорошко—Епічна прелюдія. Поезія	 28
Гордій Коцюба—Перед грозою. Роман	31
Валентин Бичко—Перекоп. Поема (закінчення)	62
Іван Плахтін—Оповідання	81
Арон Копштейн—Легенда. Поезія	93
Юрій Хазанович—Одставний інтелігент. Новела	95
Марія Пригара—Паунок з піском. Поезія	103
Дем'ян Семенов—Іспит. Оповідання	104
 Г. І. Петровський—Справа честі робітників літератури. Стаття .	 115
Письменники України у виборчій кампанії.	117
 Семен Шаховський—Пафос радянського патріотизму. Стаття .	 120

12 ГРУДНЯ 1937 РОКУ
РАДЯНСЬКИЙ НАРОД ОБИРАТИМЕ
НАЙВИЩИЙ ОРГАН
СОЮЗУ РАДЯНСЬКИХ
СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК —
ВЕРХОВНУ РАДУ СРСР
ЗА НОВОЮ СТАЛІНСЬКОЮ КОНСТИТУЦІЄЮ

ПРО ДЕНЬ ВИБОРІВ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР

ПОСТАНОВА ЦЕНТРАЛЬНОГО ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ СРСР

НА ПІДСТАВІ ПОСТАНОВИ НАДЗВИЧАЙНОГО VIII З'ЇЗДУ РАДА ст. 72 „ПОЛОЖЕННЯ ПРО ВИБОРИ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР“ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ДНЯ ВИБОРІВ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР НЕ ПІЗНІШЕ, НІЖ ЗА ДВА МІСЯЦІ ДО СТРОКУ ВИБОРІВ І В НЕРОБОЧИЙ ДЕНЬ, ЦЕНТРАЛЬНИЙ ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ СРСР ПОСТАНОВЛЯЄ:

1. ПРИЗНАЧИТИ ВИБОРИ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР НА 12 ГРУДНЯ 1937 РОКУ.

2. ОГЛОСИТИ ПОЧАТОК ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ ПО ВИБОРАХ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР З 12 ЖОВТНЯ 1937 РОКУ.

Голова Центрального Виконавчого Комітету СРСР М. Калінін.
За секретаря Центрального Виконавчого Комітету СРСР член Президії
ЦВК СРСР А. Андрєєв.

Москва, Кремль. 11 жовтня 1937 року.

ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ СКЛАДУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВИБОРЧОЇ КОМІСІЇ ПО ВИБОРАХ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР

ПОСТАНОВА ЦЕНТРАЛЬНОГО ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ СРСР

На підставі ст.ст. 34 і 35 „Положення про вибори до Верховної Ради СРСР“, Центральний Виконавчий Комітет СРСР постановляє затвердити Центральну Виборчу Комісію по виборах до Верховної Ради СРСР у складі таких представників громадських організацій і товариств трудящих:

Голова Центральної Виборчої Комісії Москатов Петро Георгійович — від Всесоюзної Центральної Ради професійних спілок.

Заступник голови Центральної Виборчої Комісії Шмідт Отто Юльевич — від професійної спілки працівників вищої школи і наукових установ.

Секретар Центральної Виборчої Комісії Маленков Георгій Максиміліанович — від професійної спілки працівників політико-освітніх установ.

Члени Центральної Виборчої Комісії:

Хрущов Микита Сергійович — від Московської комуністичної організації,

Угаров Олександр Іванович — від Ленінградської комуністичної організації,

Мехліс Лев Захарович — від колективу працівників газети „Правда“,

Шолохов Михайло Олександрович — від спілки радянських письменників,

Косарев Олександр Васильович — від Всесоюзної Ленінської Комуністичної спілки молоді,

Горшенін Павло Сидорович — від Центральної Ради Товариства сприяння обороні й авіаційно-хемічному будівництву СРСР (Тсоавіахем),

Шаповалова Тетяна Петрівна — від колгоспників колгоспу „Большевик“, Воронежської області,

Колеснік Микола Пилипович — від робітників, службовців і інженерів Харківського тракторного заводу,

Симоженкова Матрьона Кузьминічна — від робітників, службовців інженерів фабрики ім. „Октябрьської революції“,

Шаповалов Євдоким Ілларіонович — від колгоспників колгоспу „Новий мир“, Краснодарського краю,

Євтушенко Дмитро Матвійович — від Київської комуністичної організації,

Юсупов Усман — від Узбецької комуністичної організації.

Голова Центрального Виконавчого Комітету СРСР М. Калінін.

За секретаря Центрального Виконавчого Комітету СРСР член Президії ЦВК СРСР А. Андрєєв.

20 ЖОВТНЯ, У МОСКВІ І ЛЕНІНГРАДІ У ВИБОРЧИХ ОКРУГАХ ВІДБУЛИСЯ ЗБОРИ РОБІТНИКІВ, РОБІТНИЦЬ, ІНЖЕНЕРІВ І СЛУЖБОВЦІВ РЯДУ ЗАВОДІВ І ФАБРИК, ПРИСВЯЧЕНІ ВИСУВАННЮ КАНДИДАТУР ДО РАДИ СОЮЗУ.

З ВИНЯТКОВИМ ПІДНЕСЕННЯМ І ЕНТУЗІАЗМОМ ВИБОРЦІ БАГАТЬОХ ПІДПРИЄМСТВ СТАЛІНСЬКОЇ ВИБОРЧОЇ ОКРУГИ м. МОСКВИ ОДНОСТАЙНО ВИСУНУЛИ КАНДИДАТОМ У ДЕПУТАТИ ДО РАДИ СОЮЗУ ВОЖДЯ НАРОДІВ ТОВАРИША СТАЛІНА. ВИБОРЦІ ЗВЕРНУЛИСЯ З ПРОСЬБОЮ ДО ТОВАРИША СТАЛІНА ДАТИ ЗГОДУ БАЛОТУВАТИСЯ ПО СТАЛІНСЬКІЙ ВИБОРЧІЙ ОКРУЗІ.

ПРОЛЕТАРСЬКА СТОЛИЦЯ ВИСУВАЄ СВОЇХ КАНДИДАТІВ

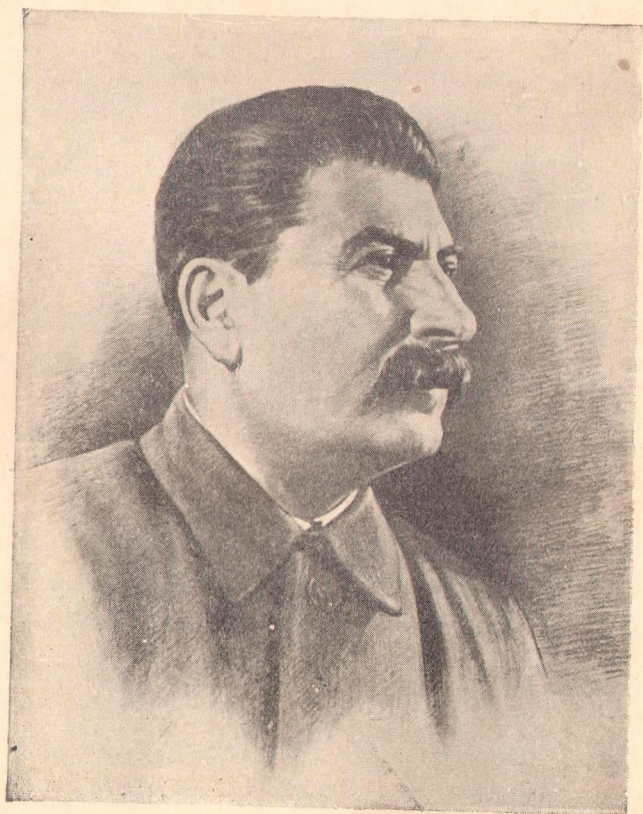
20 жовтня, в Москві в перших трьох виборчих округах почалися збори виборців, присвячені висуванню кандидатур у депутати Ради Союзу.

На найбільших підприємствах столиці, розташованих на території Сталінської, Молотовської і Пролетарської виборчих округ, відбулися загальні збори робітників і службовців цих підприємств.

У Сталінській окрузі виборці, які працюють на електрозаводі ім. Куйбишева, на заводі дослідних конструкцій ЦАГІ, на прожекторному заводі ім. Кагановича, заводі ім. Фрунзе і на фабриці ім. Балакірьова при винятковому піднесенні висунули своїм кандидатом у депутати Ради Союзу вождя народів товариша Сталіна. Виборці одноголосно звернулися з проською до товариша Сталіна дати свою згоду балотуватись по Сталінській виборчій окрузі.

Найбільші підприємства, розташовані в Молотовській окрузі м. Москви, одноголосно висунули кандидатом у депутати Ради Союзу від округи голову Ради Народних Комісарів СРСР тов. В. М. Молотова.

У Пролетарській окрузі робітники і службовці провідних заводів і фабрик одноголосно висунули кандидатом у депутати Ради Союзу колишню робітницю 1-го державного шарикопідшипникового заводу ім. Л. М. Кагановича тов. Н. П. Пічугіну. Тепер тов. Пічугіна — член Московської ради і працює головою Таганської райради м. Москви.

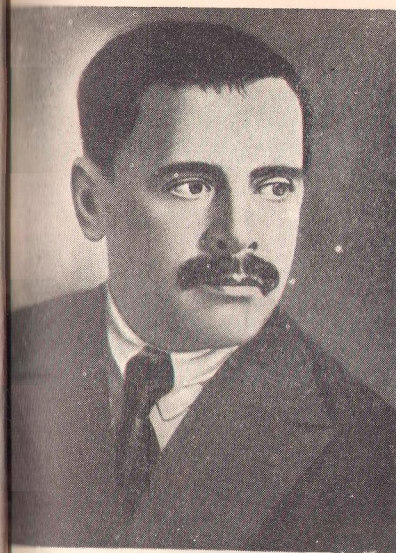
Йосиф Віссаріонович
СТАЛІН

Вячеслав Михайлович
МОЛОТОВ

Лазар Мойсейович
КАГАНОВИЧ

Андрій Андрійович
АНДРЕЄВ

Влас Яковлевич
ЧУБАР

Климентій Єфремович
ВОРОШИЛОВ

Михайло Іванович
КАЛІНІН

Андрій Олександрович
ЖДАНОВ

Микола Іванович
ЄЖОВ

НАШ КАНДИДАТ — ТОВАРИШ СТАЛІН

На фасаді будинку № 74 по Бакунінській вулиці в Москві укріплено мармурову меморіальну дошку. Поблискують матовим золотом слова напису: „Гудзикова фабрика колиш. Ронталлер. Фабрика була центром політичного життя району. В 1905 р. на ній працювало понад 100 робітників-більшовиків, які організували бойову дружину. У дні повстання в 1905 р. робітники цієї фабрики збудували барикаду й організували лазарет“.

Меморіальна дошка воскрешає в пам'яті одну з славних сторінок героїчної боротьби російського пролетаріату під керівництвом партії більшовиків проти царизму, проти влади поміщиків і капіталістів за пролетарську революцію.

У корпусах фабрики колиш. Ронталлер міститься тепер фабрика ім. Балакїрьова. Разом з усією країною робітники фабрики ім. Балакїрьова готуються до святкування 20-річчя Великої соціалістичної революції, готуються до виборів у Верховну Раді СРСР. Горді перемогами соціалізму, йшли 20 жовтня робітники фабрики ім. Балакїрьова на загальні збори, присвячені висуненню кандидата до Ради Союзу.

Понад 1300 робітників, робітниць, інженерно-технічних працівників і службовців першої та другої зміни зібралися на фабричному дворі. Корпуси прикрашені портретами товаришів Леніна і Сталіна, членів Політбюро ЦК ВКП(б). Бадьора музика перекликається з веселою піснею.

Голова фабкому тов. М. П. Колбасіна відкриває збори. Першим бере слово безпартійний пильщик-стахановець Микола Сергійович Любушкін. У своїй промові тов. Любушкін навів порівняння тяжкого безправного життя трудящих за царизму і щасливого радісного життя в прекрасну сталінську епоху.

— Усі наші перемоги,— говорить тов. Любушкін,— записані у великій Сталінській Конституції. На основі цієї Конституції ми вступили у виборчу кампанію і 12 грудня обиратимемо депутатів до Ради Союзу і Ради Національностей. Ми повинні обрати туди найгідвіших синів нашої великої батьківщини, відданих справі робітничого класу, які нещадно борються з найзлішими ворогами народу.

Під керівництвом товариша Сталіна ми розгромили і знищили троцькістських, зінов'євських і бухарінських зрадників, шпигунів і диверсантів. Завдяки мудрому керівництву товариша Сталіна наша країна стала найбільш могутньою і сильною країною в усьому світі. Товаришеві Сталіну зобов'язані ми перемогами і досягненнями, записаними в Конституції СРСР. Я пропоную висунути кандидатом до Ради Союзу товариша Сталіна і просити рідного і любимого вождя народів балотуватися по Сталінській виборчій окрузі.

Пропозиція товариша Любушкіна викликала бурю захопленої овації всіх учасників зборів. Довго не стихають гучне „ура“ і вигуки привітань. Усі встають. Звуки „Інтернаціонала“ і могутні оплески гучно віддаються в усіх кінцях фабричного двору.

Слово дістає безпартійний інженер Федір Олександрович Благовещенський. Він розповідає, яке тяжке дитинство припало йому, сивові робітника, до революції, що тільки радянська влада дала йому можливість вчитися і стати інженером.

— Я з гордістю і величезною радістю,—закінчує свою промову тов. Благовещенський,—приєднуюсь до пропозиції тов. Любушкіна висунути кандидатом в депутати Ради Союзу нашого дорогого вождя, батька, вчителя і друга товариша Сталіна, який дав нам щасливе, радісне життя.

Знову гримлять захоплені овації. Знову лунають вигуки привітань і крики „ура“.

Хвилюванням і радістю сповнені промови безпартійної 62-річної робітниці - стахановки відділу дерева Ганни Фокіївни Мілешкіної, комсомолки - стахановки цеху поліровки Марії Оськіної і секретаря парткому тов. Батеева. Всі вони палко підтримують кандидатуру товариша Сталіна, якого робітники фабрики ім. Балакірьова висуюють депутатом Ради Союзу від Сталінської виборчої округи.

— Для нашої фабрики,—заявляє тов. Оськіна,—буде велика честь, якщо товариш Сталін згодиться балотуватись від Сталінської округи депутатом Ради Союзу. Ми будемо просити товариша Сталіна про це і даємо слово виправдати його довіря стахановською роботою.

Під бурхливі оплески загальні збори робітників, інженерно - технічного персоналу, службовців, комуністичної і комсомольської організації фабрики ім. Балакірьова одноголосно ухвалюють постанову, в якій висуюють для голосування по Сталінській виборчій округі в депутати Ради Союзу кандидатуру великого вождя народів Йосифа Віссаріоновича Сталіна.

Загальні збори звертаються до товариша Сталіна з просьбою дати свою згоду балотуватися в депутати Ради Союзу по Сталінській виборчій округі м. Москви.

Далі колектив фабрики ім. Балакірьова одноголосно обирає чотирьох товаришів на нараду представників організацій Сталінської виборчої округи. Представниками обрані — тт. Любушкін, Рассадіна, Сурінт і Оськіна. Колектив фабрики ім. Балакірьова дав своїм представникам наказ висунути і підтримувати кандидатуру товариша Сталіна в депутати Ради Союзу від Сталінської виборчої округи.

ПІД ЗНАКОМ ВЕЛИЧЕЗНОГО ПІДНЕСЕННЯ

НА ЗБОРАХ КОЛЕКТИВУ МОСКОВСЬКОГО
ЕЛЕКТРОКОМБІНАТУ ІМ. КУЙБИШЕВА

Через широко відчинені двері, які ведуть з будинку лампового заводу в світле і просторе приміщення колишнього заводууправління, вливається безперервний потік робітників і робітниць.

Понад 6 тис. чоловік прийшли в цей колосальний зал, осяяний промінням заходячого сонця.

Загальні збори робітників, робітниць, інженерів, техніків і службовців московського електрокомбінату ім. Куйбишева відкриває голова райкому профспілки електриків тов. Дидичкін.

На порядку денному — одно питання: висунення кандидата в депутати Ради Союзу від Сталінської виборчої округи столиці.

Біля мікрофона — майстер лампового заводу Гавна Панасівна Славнова. Вона звертається до присутніх з простою, переконливою і яскравою промовою.

— Наша Конституція,— говорить тов. Славнова,— найдемократичніша в світі конституція. Наша Конституція — прапор наших перемог. І сьогодні ми повинні за новою Сталінською Конституцією намітити кандидата в депутати Ради Союзу. Я пропоную найкращу, найлюбимішу нами людину, вождя і вчителя, батька і друга трудящих товариша Сталіна кандидатом у депутати Ради Союзу.

Вияткове піднесення охоплює всіх учасників зборів. Ніколи ще корпуси електрогіганта не бачили такої бурі радості і захоплення. Довго тривають овації на честь товариша Сталіна.

Виступають інженер трансформаторного заводу тов. Шехура, інженер заводу електромашин тов. Акімов. Тільки при радянській владі тт. Шехура і Акімов здобули вищу освіту, і про це вони говорять з почуттям величезної подяки.

Інженер Акімов, який виступив потім, цілком приєднується до пропозиції Славнової.

— Я з великою радістю і гордістю підтримую пропозицію тов. Славнової про висунення кандидатури вождя нашої партії товариша Сталіна до Ради Союзу.

— Я висуваю кандидатуру товариша Сталіна тому,— говорить він,— що наша партія за проводом товариша Сталіна зуміла з дрібно-розпорошеного селянського господарства створити соціалістичне землеробство, забезпечивши перемогу колгоспів і радгоспів.

— Я висуваю кандидатуру товариша Сталіна тому, що він поставив завдання зміцнення обороноздатності нашої країни. І за його проводом ми це завдання виконали. Росія, яку били за відсталість польські пани і японські самураї, перетворилася в країну, яка може дати нищівний удар всім ворогам, якщо вони наслідяться порушити наші кордони.

Останніми виступають секретар парткому т. Орлов і секретар комітету ВЛКСМ т. Пашенков. Від імени комуністичної організації і комсомольської організації комбінату вони підтримують пропозицію безпартійного майстра тов. Славнової.

Збори одноголосно ухвалили: висунути від робітників, службовців, інженерів, техніків електрокомбінату ім. Куйбишева кандидатом в депутати до Ради Союзу вождя народів товариша Сталіна.

Загальні збори ухвалили просити товариша Сталіна дати свою згоду балотуватись в депутати до Ради Союзу від Сталінської виборчої округи Москви.

Представникам, обраним на зборах робітників заводу електрокомбінату, доручено висунути на передвиборній нараді у виборчій окрузі кандидатуру патхненника і організатора перемог соціалізму товариша Сталіна.

НА ЗБОРАХ КОЛЕКТИВУ ЗАВОДУ „СЕРП И МОЛОТ“

20 жовтня, на заводі „Серп и молот“ (Москва) відбулися збори робітників, робітниць, інженерів і службовців, присвячені висуненню кандидатури до Ради Союзу.

До листопрокатного цеху, де відбулися ці збори, ще з четвертої години дня почали збиратись робітники, інженери й техніки, вільні від змін. Вони з піснями йшли по асфальтових доріжках заводської території, оздоблені прапорами і лозунгами, плакатами й портретами.

На момент початку зборів цех був заповнений докраю. Трибуну влаштували на листопрокатному стані, який тут тільки встановлюється. Недалеко інший стан: на ньому чорніють літери — УЗТМ. Це стан, вперше освоєний в СРСР, випущений уральським заводом важкого машинобудування. Самий цех також молодий. Він збудований лише рік тому. Взагалі важко відшукати тепер на заводі „Серп и молот“ те, що колись, 20 років тому, звалось „Гужон“.

О 16 год. 50 хв. збори відкриває від імени завкому тов. Чугреев. Після обрання президи, і затвердження порядку денного слово дістає робітник прокатного стану „700“ вальцівник - стахановець тов. Щеголев.

— Мурашки по тілу пробігають, коли згадуєш минуле життя,—говорить тов. Щеголев.— Це була 12-годинна каторга за копійки, яких вистачало ледве на хліб і воду. Жили впроголодь, у напівтемній кімнатці.

— Нема цього минулого. У нас нове, радісне життя, ми зобов'язані нашій могутній лєнінській партії, любимому вождю — товаришеві Сталіну. У мене син 17 років. Він пішов у льотну школу. Адже Червона Армія нас береже. І у Червоної Армії вистачить сили й духу відстояти багатства, яких у нас вдосталь.

— Я пропоную,—заявляє тов. Щеголев,—висунути до Ради Союзу кандидатуру голови нашого рідного радянського уряду товариша Молотова.

Ця пропозиція зустрічається вибухом овацій.

Слово дістає начальник мартенівського цеху, орденоносець тов. Корольов. Він — інженер, який закінчив радянський виш, працює на заводі вже 12 років.

— У радянській країні, в радянському виші я дістав виховання,— розповідає тов. Корольов.— Я не тільки навчався безплатно, але і, як багаторічний студент, одержував державну стипендію. 12 років працюючи інженером-металургом, я давно вже зрозумів, що таке праця в країні соціалізму і праця стала для мене справою честі, справою слави, справою доблесті і героїства. Я ріс разом з заводом, колективом робітників і спеціалістів і віддавав, віддаю і віддам усі сили своєму заводу, своїй країні.

— Ми всім,—продовжує т. Корольов,—зобов'язані нашій комуністичній партії і нашому любимому вождю товаришеві Сталіну, нашому робітничо-селянському урядові та його голові товаришеві Молотову. Радянська інтелігенція, як і весь радянський народ, до кінця віддана нашій партії Лєніна — Сталіна. Палко підтримую пропозицію, щоб нашим кандидатом до Ради Союзу був дорогий товариш Молотов.

Далі виступають педагог тов. Самсонова, сталевар тов. Черепанов, секретар парткому тов. Бубнов.

— Здійснились найкращі мрії людства. Сталінська Конституція дала нам, жінкам, небувалі права. Наші жінки скрізь активні будівники соціалізму. Це наша гордість! — каже тов. Самсонова.

— Наші жінки люблять свою батьківщину, вони її палкі патріотки!

Під загальні оплески збори одноголосно ухвалюють резолюцію, в якій говориться:

„Збори робітників, інженерів і службовців заводу „Серп и молот“ висувають для голосування до Ради Союзу від Молотовської округи кандидатуру голови Ради Народних Комісарів СРСР, найближчого соратника великого Сталіна, відважного борця, за справу комунізму — Вячеслава Михайловича Молотова і просять його дати згоду голосуватись у Молотовській виборчій окрузі Москви“.

6 тисяч учасників зборів підносять руки, схвалюючи резолюцію.

З палким піднесенням усі присутні співають „Інтернаціонал“. Довго ще гримлять вітальні вигуки на честь комуністичної партії, на честь великого вождя народів — товариша Сталіна, на честь товариша Молотова.

ЛИСТ ТОВАРИШЕВІ СТАЛІНУ

Від передвиборної наради представників трудящих і громадських організацій Сталінської виборчої округи м. Москви, на якій взяли участь 700 чол.

Дорогий Йосиф Віссаріонович!

Робітники і робітниці товариші Славнова, Коротков, Сомов, Федотов, Мілешкіна і інші на загальних зборах робітників, службовців, інженерно-технічних працівників електростанції, прожекторного заводу, заводу ім. Фрунзе, фабрики ім. Балакірьова і заводу дослідних конструкцій — запропонували Вашу кандидатуру в члени Ради Союзу від Сталінської виборчої округи.

Усі присутні на зборах робітники і робітниці, службовці, інженери і техніки — безпартійні, комуністи і комсомольці палко і одноставно підтримали цю пропозицію.

Сьогодні, зібравшись на окружну передвиборну нараду Сталінської округи, ми, представники загальних зборів робітників, службовців, інженерно-технічних працівників заводів і фабрик, представники комуністичних організацій, професійних спілок, комсомолу і товариств трудящих з радістю і гордістю всі, як один, підтримали пропозицію найбільших заводів Сталінської виборчої округи про висунення Вашої кандидатури в члени Ради Союзу від нашої виборчої округи.

Дорогий Йосиф Віссаріонович!

Трудящі нашої виборчої округи вважають своєю величезною честю послати Вас від свого імені депутатом до Ради Союзу Верховної Ради СРСР. Громадяни нашої округи з великою радістю опустять у виборчі урни бюлетень з ім'ям того, хто забезпечив нам щасливе і радісне життя, хто переможно веде нас до повного торжества комунізму — з ім'ям Сталіна.

Від імені і з доручення 187 тис. трудящих Сталінської виборчої округи ми просимо Вас, дорогий товаришу Сталін, дати свою згоду балотуватись у Раду Союзу Верховної Ради СРСР по Сталінській виборчій окрузі міста Москви, про що, згідно з Положенням про вибори до Верховної Ради, просимо листовно сповістити нас.

Хай живе великий, непереможний прапор Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна!

Хай живе наш любий вождь товариш Сталін!

Від імені передвиборної наради Сталінської виборчої округи лист підписали кращі стахановці, партійні, профспілкові, комсомольські працівники, господарники і представники інших громадських організацій.

ВСІ ТРУДЯЩІ КРАЇНИ СОЦІАЛІЗМУ ОДНОСТАЙНО ПІДТРИМУЮТЬ ПРОПОЗИЦІЮ ПРО ВИСУНЕННЯ КАНДИДАТАМИ У ДЕПУТАТИ РАДИ СОЮЗУ ГЕНІЯ ЛЮДСТВА, ВОЖДЯ СВІТОВОГО ПРОЛЕТАРИАТУ ТОВАРИША СТАЛІНА І ЙОГО КРАЩИХ СОРАТНИКІВ.

МІТИНГИ, ЩО ВІДБУВАЮТЬСЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ, У КОЛГОСПАХ, УСТАНОВАХ, Є НОВОЮ МОГУТНЬОЮ ДЕМОНСТРАЦІЄЮ БЕЗМЕЖНОГО ДОВІР'Я І ВІДДАНОСТІ ТРУДЯЩИХ МАС СТАЛІНСЬКОМУ ЦЕНТРАЛЬНОМУ КОМІТЕТОВІ ПАРТІЇ Й РАДЯНСЬКОМУ УРЯДОВІ.

ТОВАРИШ СТАЛІН Є КАНДИДАТОМ ВІД УСЬОГО БАГАТОМІЛЬЙОННОГО РАДЯНСЬКОГО НАРОДУ

З великою радістю дізналися робітники київського Червонопрапорного заводу про те, що трудящі Сталінської виборчої округи м. Москви одно-стайно виставляють своїм кандидатом у депутати до Ради Союзу любимого вождя народів товариша Сталіна.

В обідню перерву по всіх цехах зібралися мітинги. Одностайне бажання сотень тисяч трудящих Сталінської виборчої округи м. Москви обрати товариша Сталіна своїм депутатом до Ради Союзу — дістало палке схвалення червонопрапорників.

— Велика честь припала трудящим Сталінської округи, — сказав старий кадровик Червонопрапорного, бригадир цеху № 12 тов. Козловський. — Товариш Сталін буде депутатом не лише від Сталінської округи. Його, геніального організатора наших перемог, натхненника щасливого життя народів, творця найдемократичнішої в світі Конституції, гаряче підтримуємо ми всі. Він буде першим депутатом від усього багатомільйонного радянського народу.

Свої почуття стахановець 23 цеху Іван Олександрович Мельник висловив такими словами:

— Звістка про те, що пролетарі Москви й Ленінграда виставляють своїми кандидатами до Ради Союзу великого Сталіна і його кращих соратників — товаришів Молотова, Калініна й Жданова, всіх нас безмежно радує.

Лише кращих патріотів своєї вітчизни, відданих справі Леніна — Сталіна, перевірених на практичній роботі, ми оберемо депутатами до Верховної Ради СРСР, — закінчує свій виступ тов. Мельник.

В одностайно схваленій колективом 23 цеху заводу резолюції записано:

— Від щирого серця ми гаряче вітаємо любимого Сталіна і підтримуємо його кандидатуру до Ради Союзу.

Такі ж резолюції з піднесенням були схвалені і в решті цехів Червонопрапорного заводу.

ПАЛКО ПІДТРИМУЄМО КАНДИДАТУРУ ТОВАРИША СТАЛІНА

Робітники, службовці й спеціалісти другої зміни київського машинобудівного заводу „Більшовик“ палко зустріли пропозицію робітників, робітниць, інженерів і службовців Сталінської виборчої округи Москви, як кандидатом у депутати до Ради Союзу виставили творця найдемократичнішої Конституції в світі — великого Сталіна.

Перше слово на мітингу бере токар механоскладального цеху тов. Олейник.

— У Москві і Ленінграді, — говорить він, — почалися передвиборні загальні збори трудящих, на яких вони висувають своїх кандидатів у депутати Ради Союзу. Геній людства товариш Сталін, його найближчі соратники тт. Молотов, Калінін, Жданов — ось перші кандидатури, що їх висунули в депутати Ради Союзу робітники й службовці Москви і Ленінграда. Виборці Сталінської виборчої округи Москви висловили почуття всіх трудящих Радянського Союзу.

Таку ж думку висловили робітники цеху тт. Затуловський, Загородський, Резніченко та інші, які виступили на мітингу.

В одностайно ухваленій резолюції другої зміни робітники заводу „Більшовик“ пишуть:

„Виборці Сталінського району Москви в своїй ухвалі відбили ті думки якими в час виборчої кампанії живе весь багатомільйонний радянський народ, висунувши кандидатуру найлюбимішого друга і вчителя, вождя народів великого Сталіна в депутати до Ради Союзу.

Сталін керував нашою боротьбою за перемогу над ворогами. Під сталінським керівництвом були розбиті Денікін, Врангель, білополяки й німецькі окупанти. Сталіну зобов'язані численні народи СРСР створенням могутньої індустрії соціалізму, колгоспного ладу, непереможної Червоної Армії. Сталіну — творцеві єдиної в світі найдемократичнішої Конституції в якій відбито радісне, щасливе й заможне життя — зобов'язані народи СРСР спаяні братерською єдністю, виплекані батьківським піклуванням Сталіна народи СРСР співають на багатонаціональних мовах:

„Слово Сталіна між нами,
Воля Сталіна між нас“.

За проводом товариша Сталіна і керованого ним ЦК ВКП(б) партія дає нищівну відсіч троцькістсько - бухарінській погані, буржуазно - націоналістичній навалі — презреним агентурі японо - німецького й польського фашизму. І хто зазіхне на нашу батьківщину — вітчизну світового пролетаріату — буде знищений нами вщент.

Сталін — наш прапор, наша гордість, наша надія! Кандидатура Сталіна є і наша перша кандидатура депутата до Ради Союзу Верховної Ради СРСР.

Ми вітаємо висунення кандидатур кращих соратників великого Сталіна — тт. Молотова, Калініна, Жданова. З радістю підтримуємо кандидатури кращих людей робітничого класу, виплеканих нашою партією, тт. Пчугіної і Сметаніна“.

Хай живе партія Леніна — Сталіна!

Хай живе великий Сталін!

ВЕЛИКОМУ ВОЖДЕВІ НАРОДІВ ТОВАРИШЕВІ СТАЛІНУ

ДОРОГИЙ ТОВАРИШ СТАЛІН!

Ми, трудящі Києва, столиці квітучої Радянської соціалістичної України, зібравшись на 20-тисячний загальноміський мітинг, присвячений обговоренню постанови уряду про початок виборчої кампанії, передаємо Вам, наш рідний і любимий товариш Сталін, палкий привіт!

На порозі XX роковин Великої Жовтневої соціалістичної революції наша батьківщина вступає у смугу перших в історії людства виборів на основі дійсного вільного волевиявлення народу, на основі послідовного, до кінця витриманого демократизму.

У братерському єднанні всіх народів нашої соціалістичної батьківщини — український радянський народ обере до Верховної Ради СРСР кращих синів нашої батьківщини, людей, до кінця відданих справі Леніна — Сталіна, справі комунізму.

Тільки велика соціалістична революція, дякуючи братерській допомозі російського народу, як і інших народів Радянського Союзу, звільнила трудящих України від віковичного гніту і експлуатації.

У Жовтневі дві 1917 року і в тяжкі роки громадянської війни за допомогою російського революційного робітничого класу, під Вашим геніальним керівництвом, товариш Сталін, були розтрошені банди Денікіна і Врангеля, були розбиті вщент німецькі і польські окупанти. Радянська Україна була очищена від куркульської націоналістичної і іншої погані. Радянський Союз став незламною наймогутнішою фортецею, об яку розіб'ють собі голови всі, хто наслідиться зазіхнути на завоювання Великого Жовтня.

Тричі проклята банда буржуазних націоналістів, троцькістів, бухаринців — всі ці шкідники-диверсанти, наймити фашистських контррозвідок намагалися відірвати Радянську Україну від великого Радянського Союзу і перетворити її в колонію німецького і польського фашизму, щоб знову надіти ярмо на шию вільного українського народу.

Ніколи не збудуться ці мерзенні надії тричі проклятих українським народом зрадників батьківщини та їх хазяїв.

Тепер український народ під керівництвом партії більшовиків нещадно гримить і очищає до кінця священну землю від різних ворогів народу, агентів фашизму і шпигунів.

Ми добре розуміємо, що вибори до Верховної Ради СРСР є продовження класової боротьби. Озброєні більшовицькою революційною пильністю, ми викриватимемо буржуазних націоналістів, троцькістсько-бухарінську погань, що разом з церковниками, сектантами і іншими ворогами, прикриваючись маскою радянських демократів, намагаються пролізти до органів влади.

У час виборчої кампанії ми подамо братерську дружню допомогу соціалістичному селу. Трудящі соціалістичного Києва вже послали в село тисячі кращих більшовиків партійних і непартійних — агітаторів і пропагандистів.

Вступаючи у смугу виборчої кампанії, ми ще вище піднесемо прапор соціалістичного змагання, щоб прийти переможцями до виборів до Верховної Ради.

Трудящі столиці соціалістичної України обіцяють Вам, товариш Сталін, провести виборчу кампанію по виборах до Верховної Ради так, щоб вручити депутатські повноваження тільки тим, хто безмежно відданий справі комунізму, тільки тим, хто, не покладаючи рук, працюватиме над далішим розквітом нашої вітчизни на благо всіх трудящих. У виборчій кампанії ще більше і тісніше зміцниться зв'язок партії з безпартійними масами.

Починаючи виборчу кампанію, український народ разом з усіма народами нашої великої соціалістичної батьківщини ще тісніше з'єднається навколо великої героїчної партії більшовиків, яка веде під керівництвом Центрального Комітету на чолі з Вами, товариш Сталін, весь радянський народ до комунізму.

Хай живе партія Леніна — Сталіна!

Хай живе великий Сталін!

ЦК ВКП(б) — товаришеві СТАЛІНУ

ДОРОГИЙ, РІДНИЙ НАШ ТОВАРИШУ СТАЛІН!

Обласний актив харківської організації більшовиків, зібравшись для обговорення підсумків жовтневого Пленуму ЦК ВКП(б), шле Вам, великому і мудрому вождеві народів, геніальному творцеві найдемократичнішої в світі Конституції, другові й батькові трудящих всього світу, свій гарячий, сердечний більшовицький привіт.

Вся наша велика соціалістична батьківщина і щасливі народи, які населяють її, підходять до найзнаменнішого моменту в своєму житті — до виборів у Верховну Раду за новою Сталінською Конституцією. Історія людства ще не знала таких прав, таких широких можливостей дальшого політичного, культурного зростання і зростання матеріального добробуту, які дала народові Сталінська Конституція.

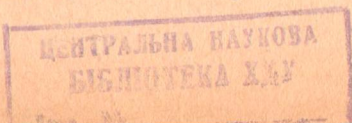
Вибори до Верховної Ради збігаються з святкуванням ХХ річниці Великої Жовтневої соціалістичної революції, коли всі народи СРСР і трудящі всього світу відзначають славний шлях перемог соціалізму, пройдений під керівництвом партії Леніна — Сталіна.

Чудовий пройдений нами шлях під водінням великої більшовицької партії! У жовтневі дні, у грізні роки громадянської війни, завдяки братерській допомозі російського трудового народу, під Вашим геніальним керівництвом, товаришу Сталін, були розгромлені білогвардійські банди, були розбиті наголову німецькі і польські окупанти, був звільнений український народ від гніту і експлуатації польських панів, німецьких і російських поміщиків і капіталістів.

Радянський народ під керівництвом партії створив потужну індустрію, створив колгоспний лад і непереможну Червону Армію, перетворивши колишню тюрму народів — царську Росію — на квітучу країну соціалізму.

Великі успіхи перемігшого соціалізму! Радісно жити і працювати на радянській землі! Наші величезні успіхи і радісне життя викликають шалену злобу ворогів, розгромлених у відкритих боях.

Тричі прокляті вороги народу — троцькісти, зінов'євці, бухарінці, тричі презренні буржуазні націоналісти — вся ця знавісніла банда вбивць, терористів, шпигунів і диверсантів, вся ця зграя псів із фашистських підворотень використовує наймерзенніші способи і засоби боротьби проти партії, проти радянського народу, проти соціалізму.

Прокляті вороги хотіли відірвати Україну від Радянського Союзу, перетворити її на колонію німецького і польського фашизму. Нелюди й запродавці прагнули надіти ярмо капіталістичної, поміщицької і куркульської кабали на вільний український народ, залити кров'ю трудового народу колгоспні поля України.

Не вийшло! І ніколи не здійсняться мерзенні надії тричі проклятих українським народом зрадників батьківщини, не здійсняться мрії їхніх хазяїв.

Вільний і щасливий український народ під керівництвом більшовицької партії нещадно розправляється з ворогами народу, він до кінця викорінить, знищить, спопелить отруйні кубла японо-німецько-троцькістсько-бухарінських і буржуазно-націоналістичних гадін.

Радянський народ оберє у вищі органи державного управління кращих людей країни, полум'яних патріотів своєї батьківщини, до кінця відданих великій справі Леніна — Сталіна. Під час виборів міжбатьківщини громадян нашої батьківщини ще і ще раз продемонструють свою безмежну відданість комуністичній партії, Вам, дорогий і рідний наш товаришу Сталін.

З непередаваним захопленням і ентузіазмом зустрів увесь радянський народ виставлення першої кандидатури в депутати Верховної Ради СРСР Вас, любий вождь і вчитель. Не передати словами величезне почуття радості і гордості, що сповнює серце кожного трудящого СРСР.

— Немає більшого щастя, ніж голосувати за великого Сталіна, говорять на мітингах і зборах трудящі країни. Вони знають, що, голосуючи за Сталіна, вони голосують за більшовицьку партію, за наше світліше майбутнє, за ще радісніше життя, за дальший розквіт батьківщини, за радісну юність своїх дітей.

Дорогий товаришу Сталін!

Харківська партійна організація ще тісніше згуртується навколо Центрального Комітету, навколо Вас, нашого вождя і вчителя, щоб нещадно викорчувати всіх і всяких ворогів народу і ще успішніше боротися за благо нашої соціалістичної батьківщини.

З новими, ще чудовішими перемогами вступимо в третє десятиріччя Жовтневої соціалістичної революції.

Хай живе наша квітуча батьківщина!

Хай живе велика більшовицька партія!

Хай живе наш геніальний вождь і вчитель, наш кращий друг і батько товариш Сталін!

ГОЛОВІ РАДИ НАРОДНИХ КОМІСАРІВ тов. МОЛОТОВУ

Дорогий Вячеславе Михайловичу!

З ініціативи робітників, робітниць, інженерів, техніків і службовців заводу „Серп и молот“, „Москабель“, „Точизмеритель“, ім. Молотова, газового заводу і фабрики Москвошвей ім. Кл. Цеткін м. Москви, ми сьогодні зібралися на нараду представників підприємств і громадських організацій Молотовської виборчої округи, на якій обговорили постанови загальних зборів робітників вказаних заводів від 20 жовтня 1937 року, які намітили Вашу кандидатуру в депутати Ради Союзу від Молотовської виборчої округи м. Москви.

Звістка про те, що ці збори висунули кандидатом у депутати Ради Союзу від Молотовської округи Вас, вірного й найближчого соратника великого Сталіна, голову першої в світі радянської держави, непохитного більшовика, який завжди самовіддано боровся і бореться разом з партією у перших її рядах за справу комунізму, за щастя трудового народу, була зустрінута всіма трудящими Молотовської виборчої округи з великим захопленням і почуттям величезної гордості.

Кожний трудящий нашої виборчої округи, так само, як і всі трудящі нашої великої радянської батьківщини, знають, що Ваш шлях — це шлях вірного сина великого радянського народу, який разом з Леніним і Сталіним будував нашу партію, який разом з великим Сталіним здійснює керівництво переможним будівництвом соціалізму в нашій країні і всією своєю невтомною більшовицькою енергією веде нашу країну від однієї перемоги до другої.

Дорогий Вячеславе Михайловичу! Ми — представники підприємств і громадських організацій Молотовської виборчої округи від 195 тисяч робітників, інженерів, техніків і службовців просимо Вас дати свою згоду балотуватися по Молотовській виборчій окрузі м. Москви в депутати Ради Союзу.

Трудящі Молотовської виборчої округи з почуттям величезної радості і гордості віддадуть Вам свої голоси і своє довір'я.

З доручення окружної наради представників підприємств і громадських організацій Молотовської виборчої округи лист підписали кращі стахановці округи, ряд партійних, профспілкових, комсомольських працівників, господарників і представників інших громадських організацій.

КАНДИДАТИ ВІД ТРУДЯЩИХ МІСТА ЛЕНІНА

Котельний цех Пролетарського заводу, що міститься на території Володарської виборчої округи, був переповнений. Сюди після роботи прийшли робітники й службовці заводу на передвиборну нараду спільно з громадськими організаціями. Святкове піднесення стало відчуватися вже з першої хвилини. З кутка в куток величезного цеху гримить бойова життєрадісна пісня. На цих зборах кращі стахановці заводу внесли пропозицію висунути кандидатуру тов. Жданова до Ради Союзу від Володарської виборчої округи. Тут же зачитується біографія тов. Жданова. Пропозицію безпартійні збори зустрічають з величезним піднесенням.

Аналогічні збори проходили і в інших виборчих округах. У Красноговардійській виборчій окрузі висунуто кандидатуру тов. Калініна, в Московській — тов. Сметаніна.

На цих же передвиборних нарадах намічені і обрані довірені у виборчі комісії від громадських організацій і товариств трудящих.

КОЛЕКТИВ ВАГОНОБУДІВНОГО ЗАВОДУ ІМ. ЄГОРОВА ВИСУНУВ КАНДИДАТОМ У ДЕПУТАТИ РАДИ СОЮЗУ ЛАЗАРЯ МОЙСЕЙОВИЧА КАГАНОВИЧА

22 жовтня ц. р. тринадцятий колектив робітників, спеціалістів і службовців вагонубудівного заводу ім. Єгорова (Ленінград) зібрався для того, щоб висунути кандидатуру в депутати Ради Союзу.

Першим одержав слово коваль-стахановець, член Ленінградської ради тов. Прохоренко.

— Ми зібралися сьогодні, — сказав він, — для того, щоб скористатися своїм правом висувати й обговорювати кандидатуру в депутати Ради Союзу. На фронті індустріалізації і на колгоспних ланах, в повітрі і на морях — скрізь з небаченою швидкістю зростає і шириться міць радянської держави. Ще 2—3 роки тому залізничний транспорт був відстаючою ланкою народного господарства, вузьким його місцем. Тепер добове вантаження перевищує 90 тис. вагонів і посувається до 100 тис. Цього добила кращий соратник великого Сталіна, незламний ленінець Лазар Мойсейович Каганович. Користуючись правом виборця, я пропоную висунути кандидатуру у депутати Ради Союзу товариша Кагановича.

Захопленою овацією зустріли присутні прикінцеве слово тов. Прохоренка.

Потім виступив найстаріший інженер заводу тов. Гунст.

— Тов. Прохоренко, запропонувавши кандидатуру Лазаря Мойсейовича Кагановича, — сказав він, — прекрасно виразив наші почуття і думки. З юнацьких років товариш Каганович бореться в рядах лєнінсько-сталінської партії. Протягом усього свого життя революціонера він самовіддано боровся за щастя народу, за процвітання країни соціалізму. Партія завжди ставила його на найвідповідальніші ділянки і твердокам'яний більшовик тов. Каганович завжди блискуче виправдував надії, що покладалися на нього. Ми пишаємося, виставляючи його кандидатуру в депутати Ради Союзу.

Присутні влаштовують нову овацію на честь товариша Сталіна і його найближчого соратника Л. М. Кагановича.

З палкими промовами виступили також майстер вагонозбирального цеху тов. Сокольвяк, токарі-стахановці тт. Ніколаєв і Петров та ін.

— Хто за те, щоб по Московській виборчій окрузі м. Ленінграда виставити кандидатом у депутати Ради Союзу Лазаря Мойсейовича Кагановича? — запитує головуючий.

Величезний малярний цех, де відбувалися збори, потряс грім оплесків. Кандидатура тов. Кагановича затверджується одноголосно.

У резолюції, ухваленій зборами, говориться:

— Обговоривши питання про висунення кандидата в депутати Ради Союзу по Московській Виборчій окрузі м. Ленінграда, висуваємо того, хто в лєнінською непримиренністю боровся і бореться пліч-о-пліч з товаришем Сталіним за чистоту нашої партії, за чий проводом залізничний транспорт з відсталої галузі народного господарства перетворився в могутню залізничну державу — висуваємо вірного сина партії Л. М. Кагановича.

Ми просимо тов. Л. М. Кагановича дати свою згоду балотуватись по Московській виборчій окрузі м. Ленінграда в депутати Ради Союзу.

Ми закликаємо всіх трудящих нашої виборчої округи підтримати нашу пропозицію і одногласно голосувати за обрання тов. Л. М. Кагановича депутатом Ради Союзу.

БУДЕМО ГОЛОСУВАТИ ЗА ТОВАРИША ВОРОШИЛОВА, ЗА ТОГО, ХТО КУЄ НЕЗЛАМНУ МІЦЬ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ

РОБІТНИКИ, СЛУЖБОВЦІ, ІНЖЕНЕРИ І ТЕХНІКИ ВОРОШИЛОВГРАДСЬКОГО ЗАВОДУ ІМ. ЖОВТНЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ОДНОГОЛОСНО ВИСУНУЛИ СВОЇМ КАНДИДАТОМ У ДЕПУТАТИ ДО РАДИ СОЮЗУ ТОВАРИША КЛИМЕНТА ЄФРЕМОВИЧА ВОРОШИЛОВА

23 жовтня понад 10 тис. робітників паровозобудівного заводу ім. Жовтневої Революції (Ворошиловград) зібрались сьогодні на великому заводському майданчику. З піснями, з прапорами, як на свято, зійшлись на збори робітники, інженери і техніки.

Першим попросив слово найстаріший на заводі робітник Микола Карлович Семенов.

— Товариші, ми сьогодні зібрались щоб висунути кандидата до Верховної Ради СРСР, — сказав він. — З гордістю й радістю я пропоную від робіт-

ників нашого заводу висунути кандидатом у депутати Верховної Ради СРСР найближчого учня і соратника великого Сталіна, першого маршала Радянського Союзу нашого славного земляка — Климента Єфремовича Ворошилова.

Могутнє „ура“, грім оплесків, що перейшов у бурхливу овацію, зустріч цю пропозицію.

З цієї ж трибуни безпартійна робітниця-стахановка новопаровозного цеху тов. Анохіна заявляє:

— Ми всі вітаємо пропозицію — висунути кандидатом до Ради Союзу нашого любимого наркома товариша Ворошилова. Ми всі, як один, голосуватимемо за нього.

Старий робітник заводу, колишній борець червоногвардійського ворошиловського загону, орденоносець Кравцов каже:

— Багато хто з присутніх тут були у першому червоногвардійському загоні, що його організував Климент Єфремович Ворошилов. Він вів нас гайдамаків, німців і ми перемогли. З ним, під керівництвом партії Леніна, Сталіна ми підемо і переможемо у майбутніх боях. Ми висуваємо того, хто завжди був вірним соратником великого Сталіна — тов. Ворошилова.

Хай живе наш земляк товариш Ворошилов!

І коли гучномовці передали слова резолюції про те, що кандидатом у депутата Ради Союзу Верховної Ради СРСР висувається Климент Єфремович Ворошилов, — прокотилось гучне „ура“ і в єдиному пориві піднесли вгору 10 тисяч рук.

РЕЗОЛЮЦІЯ

Обговоривши питання про висунення кандидатів у депутати Ради Союзу Верховної Ради СРСР по Ворошиловградській виборчій окрузі (м. Ворошиловград) від робітників, службовців, інженерно-технічних працівників, комуністів і комсомольців паровозобудівного заводу, збори ухвалюють:

Кандидатом у депутати Ради Союзу Верховної Ради СРСР по Ворошиловградській виборчій окрузі від робітників, службовців, інженерно-технічних працівників паровозобудівного заводу ім. Жовтневої Революції висунути товариша Ворошилова Климента Єфремовича, найближчого друга і соратника нашого великого вождя — товариша Сталіна, першого маршала Радянського Союзу, талановитого полководця, вождя і керівника нашої доблесної Робіничо-Селянської Червоної Армії, вірного сина нашої великої батьківщини, безстрашного борця за справу Леніна — Сталіна, за справу комунізму.

Загальні збори просять товариша Ворошилова Климента Єфремовича дати свою згоду балотуватися в депутати Ради Союзу Верховної Ради СРСР по Ворошиловградській виборчій окрузі.

Ми, робітники, службовці, інженери і техніки, партійні і непартійні більшовики, комсомольці і вся радянська молодь, підемо до виборчих урн голосувати за того, хто в грізні роки громадянської війни вів нас, наших братів, батьків і синів на розгром білогвардійців, поміщиків, що намагалися задушити завоювання Великої соціалістичної революції, нашу молоду радянську республіку.

Ми будемо голосувати за того, під чий керівництвом могутні пол-

пролетарів, полки донецьких шахтарів здобували одну за одною героїчні перемоги над білими генералами. Ми будемо голосувати за того, хто всі роки пліч-о-пліч з нашим великим вождем товаришем Сталіним боровся за міцність і єдність нашої партії проти ворогів диктатури робітничого класу, проти зрадників нашої батьківщини, ворогів народу — троцькістсько-бухаринських бандитів.

Ми будемо голосувати за того, під чий керівництвом викувана незламна міцність нашої любимої Робітничо-Селянської Червоної Армії, хто пильно і твердо зміцнює і охороняє кордони нашої соціалістичної держави, держави робітників і селян.

Ми будемо голосувати за того, хто виховав і виростив не одну сотню відданих своєму класові синів луганських пролетарів, непримирених і загартованих більшовиків, борців за справу комунізму.

Ми будемо голосувати за того, хто все своє кипуче життя віддає справі великого Сталіна, хто разом з Сталіним живе тільки для нашого народу і бореться за славу й міцність нашої батьківщини.

Ми закликаємо всіх трудящих Ворошиловградської виборчої округи — робітників, робітниць, колгоспників і колгоспниць, інженерів і техніків, всю радянську молодь голосувати разом з нами за обрання товариша Климента Єфремовича Ворошилова депутатом Верховної Ради Союзу РСР.

Хай живе велика комуністична партія більшовиків — організатор перемог соціалізму!

Хай живе героїчна Червона Армія і її вождь Климент Єфремович Ворошилов!

Хай живе вождь народів — творець великої Сталінської Конституції, наш друг і вчитель товариш Сталін!

НАШ КАНДИДАТ У ДЕПУТАТИ РАДИ СОЮЗУ — ТОВАРИШ АНДРЕЄВ А. А.

Рівно о 4 год. дня 23 жовтня в дворі Московського державного шарикопідшипникового заводу № 2 відкрились загальні збори робітників, інженерів, техніків і службовців заводу. Збори були присвячені висуненню кандидатури в депутати Ради Союзу Верховної Ради СРСР. На зборах були присутні 2000 чол.

Перше слово дістав безпартійний робітник - стахановець тов. Лесін.

— Я пропоную висунути одного з кращих синів батьківщини, одного з найвідданіших справі робітничого класу, одного з чудових наших керівників, вірного соратника товариша Сталіна — Андрія Андрійовича Андреева. (Оплески, вигуки „ура“, присутні співають „Інтернаціонал“).

— Товариш Андреев, — продовжує тов. Лесін, — з 1914 року перебуває в рядах комуністичної партії, у минулому робітник-металіст. Весь радянський народ знає товариша Андреева, як одного з найвидатніших організаторів перемог у боях за диктатуру пролетаріату, за перемогу соціалізму в нашій країні.

Товариш Андреев буде гідним представником до Верховної Ради СРСР невимовним борцем за дальший розквіт нашої могутньої батьківщини (Вигуки „ура“. „Хай живе вождь народів, наш рідний товариш Сталін!“, „Хай живе кращий учень і соратник товариша Сталіна — товариш Андреев!“).

Збори одностайно ухвалили висунути кандидатуру товариша Андреева у депутати Верховної Ради.

КОЛЕКТИВ „ГОЗНАКА“ ВИСУВАЄ У РАДУ СОЮЗУ КАНДИДАТУРУ ТОВАРИША ЧУБАРЕЯ В. Я.

Вчора на фабриці „Гознак“ в Москві відбулись багатотисячні збори колективу фабрики, присвячені обговоренню кандидатур у депутати Ради Союзу.

Першим виступає старий кадровик, який попрацював на цій фабриці 39 років, майстер-друкувальник Олександр Яковлевич Щербаков. Він пропонує висунути кандидатом у депутати Ради Союзу від Ленінської виборчої округи заступника голови Ради Народних Комісарів СРСР і наркома фінансів Власа Яковлевича Чубаря. Громом оплесків збори вітають пропозицію тов. Щербакова.

Виступаючи тт. Дрігіна, Семенов, Іванов, Єгорова і ін. палко підтримують кандидатуру тов. Чубаря.

У постанові багатотисячний колектив фабрики звертається до товаришів Чубаря з проською дати згоду балотуватися в депутати Ради Союзу в Ленінській виборчій окрузі.

ФАБРИКА КНИГИ „КРАСНЫЙ ПРОЛЕТАРИЙ“ НАМІТИЛА КАНДИДАТОМ МИКОЛУ ІВАНОВИЧА ЄЖОВА

ПРОМОВА ТОВ. ВЕРЕЩАК, РОБІТНИЦІ ПАЛІТУРНОГО ЦЕХУ ФАБРИКИ КНИГИ
„КРАСНЫЙ ПРОЛЕТАРИЙ“ м. МОСКВИ

Товариші, я не оратор і, може, не так скажу, але у мене слова вириваються з самого серця. Скільки разів я не була на зборах, а такого дня як сьогодні, не бачила. Цей день особливий. Ми намічаємо кандидата в депутати Ради Союзу за новою Сталінською Конституцією. Мені 42 роки і дивлюсь — навколо так багато молодих, радісних облич. У мене, на жаль, не було дитинства, не було щасливої молодості. Я лишилась сиротою 8 років у 10 років пішла працювати в найми, працювала у купця, який платив мені один карбованець на місяць. Мені дуже хотілось вчитись, але купець, звісно, не став учити грамоти чужу дитину-сироту...

Та що там згадувати! Я скажу краще про наше життя тепер. „Я не знала іншої країни, де б так вільно дихав чоловік“.

У нас у друкарні друкується книга „Наша родина“. Цифри й факти в цій книзі такі, що дух захоплює від радості, і кожний думає: я гордий і щасливий, що тут є й моя праця, і моя перемога.

На сторожі нашої революції стоїть НКВС і його славний нарком Микола Іванович Єжов (оплески). Він громив і громить ворогів народу, і я впевнена, що висловлю думку всіх робітників, коли заявлю: пошлемо товариша Єжова до Ради Союзу. Його виростила наша партія, наш народ, наш товариш Сталін (оплески). Він — син робітничого класу. Він — приклад більшовицької пильності, він — приклад залізної волі й ненависті до ворогів. Він — вірний учень і соратник любимого вождя товариша Сталіна.

Хай живе наша велика комуністична партія!

Хай живе наш нарком товариш Єжов! (Оплески).

Гарячий привіт дорогому вождеві товаришеві Сталіну! (Бурхливі оплески, вигуки „ура“).

З РЕЗОЛЮЦІЇ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ РОБІТНИКІВ, ІНЖЕНЕРІВ, ТЕХНІКІВ І СЛУЖБОВЦІВ ФАБРИКИ КНИГИ „КРАСНЫЙ ПРОЛЕТАРИЙ“

ПРИСУТНІ 1.550 ЧОЛОВІК

Під керівництвом партії Леніна — Сталіна, під керівництвом великого і рідного вождя народів товариша Сталіна ми добились чудових успіхів.

Вільний радянський народ знає, що робота Наркомвнусправ є кровна справа робітничого класу. Наркомвнусправ, очолюваний товаришем М. І. Єжовим, — гроза ворогів, невсипучий страж революції, гострий меч робітничого класу.

З величезною радістю колектив фабрики книги „Красный пролетарий“ висуває кандидатом в депутати Ради Союзу вірного сина нашої батьківщини, безстрашного бійця більшовицької партії, кращого сталінця Миколу Івановича Єжова.

Хай живе вірний соратник товариша Сталіна — М. І. Єжов!

Хай живе наш рідний, великий Сталін!

КОЛЕКТИВ ЗАВОДУ ІМ. АВІАХЕМУ ВИСУВАЄ В РАДУ СОЮЗУ КАНДИДАТУРУ ТОВ. МЕХЛІСА Л. З.

Один з величезних цехів московського заводу ім. Авіахему заповнили 23 жовтня тисячі будівників потужних радянських літаків. Робітники, інженери, техніки і службовці прийшли на передвиборчі збори, присвячені висуванню кандидатур в Раду Союзу.

Першим виступає безпартійний слюсар-стахановець тов. Крикунов. Він говорить про величезні досягнення нашої країни, завойовані за проводом комуністичної партії та її великого вождя товариша Сталіна. Тов. Крикунов окремо спинається на ролі більшовицької преси.

— Величезну допомогу, — каже він, — подає нашої комуністичній партії більшовицька преса. „Правда“ — орган ЦК ВКП(б) — народилася в підпіллі, народилася тоді, коли царизм душив свободу друку. І протягом багатьох років „Правда“ є більшовицьким агітатором, пропагандистом і організатором.

Оплесками зустрічають збори пропозицію тов. Крикунова про те, що виставити кандидатом у депутати Ради Союзу одного з найвідданіших більшовиків, редактора газети „Правда“ Льва Захаровича Мехліса. Тов. Крикунов каже:

— Стійкий більшовик тов. Мехліс у роки громадянської війни активно боровся на фронтах, за що був нагороджений орденом Червоного Прапора. Працюючи в „Правді“, він нещадно бореться з усіма ворогами робітничого класу. В день 25-річчя „Правди“ тов. Мехліс нагороджений орденом Леніна.

В одноголосно ухваленій резолюції збори висунули від робітників, інженерів, техніків і службовців заводу ім. Авіахему по Жовтневій виборчій окрузі кандидатом в депутати Ради Союзу тов. Мехліса. Загальні збори вирішили просити тов. Мехліса дати згоду балотуватися в Жовтневій виборчій окрузі.

ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ СКЛАДУ РЕСПУБЛІКАНСЬКОЇ ВИБОРЧОЇ КОМІСІЇ ПО ВИБОРАХ ДО РАДИ НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ

Постанова Центрального Виконавчого Комітету УРСР

На підставі ст.ст. 37, 38 і 39 „Положення про вибори до Верховної Ради СРСР“, Центральный Виконавчий Комітет УРСР постановляє затвердити Республіканську виборчу комісію по виборах до Ради Національностей в складі таких представників громадських організацій і товариств трудящих: Голова Республіканської виборчої комісії М і м а Федір Гаврилович — від професійної спілки робітників тракторної промисловості.

Заступник голови Республіканської виборчої комісії Л и с е н к о Трохим Денисович — академік — від спілки працівників вищої школи і наукових закладів.

Секретар Республіканської виборчої комісії С е р е д е н к о Михайло Миколайович — від професійної спілки працівників політосвітніх закладів.

Члени Республіканської виборчої комісії:

Щ а д е н к о Юхим Опанасович — від колективу працівників Київської Військової Округи.

У с е н к о Степан Іванович — від Ленінської Комуністичної спілки молоді України.

М а р ц и н к і в с ь к а Єлізавета Мар'янівна — від професійної спілки працівників початкової та середньої школи.

К о п а є в Павло Кузьмич — від організації Тсоавіахему України.

К о н с т а н т і н о в Тихон Антонович — від Молдавської комуністичної організації.

У с і к о в Олексій Михайлович — від професійної спілки робітників металургії Півдня.

Н о с к о Федір Тимофійович — від Київської комуністичної організації.

Ч е к а н ю к Андрій Терентійович — від колективу працівників газети „Комуніст“.

Голова Центрального Виконавчого Комітету УРСР

Г. Петровський.

В. о. секретаря Центрального Виконавчого Комітету УРСР

О. Пілацька.

м. Київ, 20 жовтня 1937 р.

Петро Дорошко

ЕПІЧНА ПРЕЛЮДІЯ

У тім краю, де народився я
І де зростав — природа гордовита.
Там сосни рівні до небес стоять,
Там запашні луги. Там сіють жито
На ґрунті піскуватору. Рoste
Там оситняк — ним болота укрито,
Що простяглися між лісів. Зате
Чудові ті ліси! Такі чудові,
Що я завжди, коли згадаю їх,
То знову хочу в глушину соснову,
Побути серед берез, дубів струнких
Поміж лугів побути хочу знову.

Чудовий край! Хвалю моє Полісся!
Є щось суворе і разом просте
В його красі. Поля, луги, узлісся
Цвітуть привабливі. Проміння золоте
Зорі вечірньої кладе ласкаві тіні
На луг. Туману смуга устає
Над рівними стогами на болоті,
І все гущішає прозорий вечір синій...
Хвалю, люблю Полісся я моє
У променів вечірніх позолоті.

Стежки звиваються поміж лісів,
А над стежками шум дерев, і птиці
Кінчають свій різноманітний спів.
У небі чистому зійшла зірниця,
Повітря, що вино — пий, серце, пий
Здоровий і принадний дух смоловий...
Ось віддалік дівочий спів ясний
Бренить і дужчає. Та голоси ж чудові!

То йдуть з роботи хлопці і дівчата
Стежками через ліс. І слухати й співати
Люблю і я — така з віків природа

Мого співучого, гостинного народу.
Співають молоді й діди сивоголові,
Співають з давніх давен од віків.
І я люблю його за пристрасть, і за гнів,
І навіть за той наголос у слові,
З яким співають всі поліссяки
Мої дотепні, щирі земляки —
За білоруський наголос у слові.

Чудовий край! Хороші люди там,
Хоч власне всюди в нас не гірші люди.
У всіх республіках цвітуть нові літа
І мовами всіма співають всюди
Хвалу життю, що квітне - розквіта,
Хвалу борцям, що нищили сатрапів,
Хвалу творцям, що підіймали прапор
Величних перемог. Хвалу тому, хто вів
І хто веде шляхами перемоги
Народи. Хто завжди рішуче вмів
Охвістя ворогів змести з дороги.
Йому хвалу співає вся земля
І мудрості його, що йде з Кремля,
Що над землею теплим сонцем світить,
Що з вежі Комінтерна йде по світу.

Хвала йому і дяка! Чує світ
Його слова, у простоті величні,
Коли він перед людством робить звіт
Про здійснення стремлінь, жадань одвічних.
Жадань народу, повного звитяг,
Жадань народу, що творив життя,
Жадань народу, що підносив стяг
Укритий славою під Перекопом,
В Кронштадті, під Варшавою, в тайзі,
Народу, що голодний, ув окопах
Страждав, але не здався. Мрії всі,
Стремління і жадання всі народні
Вже здійснені, уже живуть сьогодні.

І ось закінчено безсмертний звіт,
Що прозвучав, як радості призов.
І ось співає весь Радянський світ,
Співає Кремль, гримить колонний зал
Разом з політбюро, із Сталіним разом
Величний гімн — І н т е р н а ц і о н а л .

Співають всі Республіки, Краї,
Співають добрі земляки мої...

Привіт вам, любі! Золоті гаї
Вітаю я з далекої дороги!
Привіт вам, полісянки славні, строгі...
Призіт Чернігову, тупичівцям дотепним...
Моя дорога урожайним степом
Звивається. Дум свіжа течія
Мене ізнову хоче полонити...

У тім краю, де народився я
І де зростав — природа гордовита.
Там сосни рівні до небес стоять,
Там вітер смоляний, там сіють жито,
Там оситняк вкриває болота.
Чудовий край! Чудовий світ, літа,
Уся, уся земля моя чудова!
І хочеться мені побути знову
Там на Поліссі між лісів струнких,
Відчути серцем глушину соснову,
Відчути щастя вечорів ясних,
Коли туман біліє на болоті,
У променів холодній позолоті,
Коли співають запашні гаї...
Привіт вам, любі земляки мої!

Харків, 1937 р.

Гордій Коцюба

ПЕРЕД ГРОЗОЮ

РОМАН

Частина перша У ПОЛОНІ

1

Як тільки пасажирський поїзд після короткої зупинки на черговій станції рушив далі, з одного вагона, випхнутий дужим поштовхом чиеїс руки, сплигнув молодий, височенький, повсім ще безвусий пасажир. Глибокі ясныні його очі бігали тривожно, похлиха настороженість лежала на худорлявому обличчі, хоч кирпатенький ніс надавав йому задержуватого вигляду. Невеличка торбинка, перехоплена мотуззям через груди, висіла йому за плечима зверх блаженького піджачка.

Спочатку парубійко заздрісно дивився, як повз нього миготіли у вікнах щасливі пасажири, потім погрозив кулаком у хвіст поїздові і повагом обернувся.

Вересневий день тільки починався. Вранішня, прозора-голуба, мов легенький туман, імла хутко танула. Останні хвилики її, розпливаючись синьою запоною, мріли на заході. Велике, червоно-гаряче, як вистиглий кавун, сонце вихопилось на сході зза степового океану.

Парубійко спід долоні поглянув на сонце, запитав у стрілочника, скільки верстов лишилось до Ростова й скрикнув уражений:

— З п'ятсот! Та ну? Що ж тепер робити? — і непевною ногою, плутаючи натомленими ногами у важких, з викривленими каблуками чоботях, вийшов за станцію під групу дерев. — Що тепер робити?

Це зловісне запитання стало перед ним, як прокляття, як мұка.

Він опустився на пагорок і довго й нерухомо, мов пригнічений надсильною вагою, згорбившись сидів на землі. Невеселі думки дражливим роєм, мов сарана, заступали йому сонце, і день, і все навколо.

Сергій Семибрат робив строковим у Байбураки. Десять десяти́н родючої землі поса́дав цей багати́р навколо сво́єї хути́рця. Добі́рна та чи́ста пше́ниця тися́чами пуді́в, як зо́лото пере́ливалася́ у його́ засі́ках, на його́ лука́х ходи́в ці́лий гу́рогато́ї худо́би, а скі́льки того́ сала́ у бодня́х та вся́кого до́б по ко́мо­рах пере́ховува́лось! Це́ був вели́кий жми́крут, а з ли́цемі́р і ску́пердя́га. Лю́ди не до́вго ли́шалися́ в нього́ по́денні́й: поро́бив яки́йсь де́нь-дру́гий, ску́штува́в хазя́йського хлі́ба та ла́ски—і по́розшот. Не́ трима́лися і стро́кою хі́ба що́ ні́де при́ткну́тися і по́датися́ ні́куди.

Сергі́й,— його́ ба́тько відда́в за соро́к п'я́ть карбо́ванці́в ро́к і чо́боти при́ відхо́ді,— кі́лька мі́сяці́в терпе́ливо тя́г ля́мки. Він і за кі́ньми ходи́в і во́лів до́гляда́в, ора́в у полі́, і на ло́б грі́йці́ прі́в. Але́ на вся́кий терпе́ць бу́ває кі́нець.

Звече́ра до́вго ро́били на то́ку, мо́лотарко́ю до́бива́ли, оста́нні ко́пи ві́вса, і Сергі́й пі́зно, до́бре ви́працюва́вши, при́ліг тут же́ на со́ломі. Та́ незаба́ром крі́зь сон по́чу́в, і його́ торго́ве́ Байбу́рака, і бу́рчить, і при́казує. Сергі́єве́ ті́ло бу́ло в'я́ле і ва́жке. Йо́му сме́ртельно́ хоті́лося спа́ти, і в про́стогна́в що́сь у ві́ сні. Но́вий по́што́вх у бі́к ви́вів його́ забу́ття.

— Го́ді ви́лежува́тись, не па́н, уста́вай!— ко́мандува́в зви́чкою Байбу́рака,— та́ вста́вай же́, за́пряга́й ко́ні, ско́ро ра́нок, по́ра ви́їжджа́ти.

Во́лосожар сто́яв ще́ висо́ко на півде́нному схі́ді, ме́ртва ти́ша розля́галася́ навко́ло, і схі́д за лу́гом те́мні́в, як да́ле на півні́ч. „Ще́ глупа́ ні́ч“,— обі́ззва́вся Сергі́й, зирну́вши на не́бо, але́ покі́рно зві́вся на но́ги й за́ходився́ зби́ратись у по́ле.

Ора́ли житни́ще на зя́б бли́зько ху́тора. Сергі́й ішо́в плуго́м, а ме́нший Васи́лько, па́стушок, по́гониче́м. Лі́то впа́ло до́щове́, зе́мля гле́вка, сте́рня узя́лася цу́пким пи́ріє́ осото́м і бе́різкою. Ора́ти бу́ло ва́жко: ко́ні сми́кали, плуг м'я́в, і Сергі́й му́сів раз-у-раз його́ піді́мати й чи́стити ле́міш і́стиком.

На ра́нок він у́же ви́бився́ з си́л і ду́мав: „Ско́ріш би́ хо́ті́ти сні́дати та́ відпо́чити“, і з то́скою і че́кання́м по́гляда́в то́ сонце́, то на ху́ті́р. А го́дини відхо́дили, сонце́ пе́кло, а сні́данок не́ при́ходив, і Сергі́й у зне́мозі во́лочив но́ги за плуго́м.

На́решті́ пока́зався́ са́м Байбу́рака з ко́шиком у ру́ці.

Висо́кий, су́тулий, з ши́рокими ви́пнутими́ вго́ру пле́чим з облі́злою, ко́лись ба́рашко́вою ша́пкою́, у сви́тинці́, він, мо́жже́ ка́жан, про́ма́йну́в над рі́ллею́ й на́грима́в за зви́чкою: „Та́ наро́били, ну́ й наро́били! Ма́буть ви́лежува́лись! По́кладі́ ко́ням сі́на та́ шви́дше сні́дайте“.

Хло́пці́ прі́сі́ли до́ ко́шика. Пі́сля со́лоних о́гірків ви́тя́гли го́рщечо́к з яко́юсь бу́рдою, і до́вго на́впере́йми га́няли́ли ло́жка́ми, що́б у́пійма́ти в ньо́му кру́пинку́. Байбу́рака ту́пцю́ва́в ко́ло плуга́, а не́вдовзі́ по́верну́в го́ло́ву до́ хло́пців і сказа́в:

— Тепер ми будемо орати удвох з Сергієм, а Василь хай іде на луки до скотини,— і додав, поглянувши в горщечок:— Остривай, занесеш у двір ось посуду і що лишишся.

За якусь хвилинку, почистивши плуг, він ступив знову до Сергія:— Ти все чавкаєш, наче три дні не їв. Якби так за роботу брався.

Сергій сидів мовчазливо. Він почував, що тіло його наомлене, очі склепаються, і ноги як колоди, та байдуже і якомось божевільно бовтався ложкою у горщечку.

— Та що ти, ненажеро, оглух!— визвірився Байбурака і магнув його істиком по спині.

Сергій схопився на ноги. Губи його тремтіли, щоки палали. Він схопив горщечок і розмашисто, з усією зненавистю брязнув його об землю. Дрібне череп'я з бризками юшки розлетілось на всі боки. Байбурака налякано відступив, а, отямившись, замахнувся істиком:— Я ж тебе, сукин...

Сергій устиг відскочити, скрутив йому дулю і пустився геть. Він прибіг у село до батька.

Дмитро Семибрат босоніж, у полотняних, доморобних, з латочками на колінах штанях, добре заязлених, говтався на плугу, віяв збите ціпом жито. Набираючи гамузом з невеликого борохля у сито, він підіймав його врівень з головою і трусив егенько. Полова відходила вбік за вітром, а зерно сипалось перед ногами на простелену ряднину. Зерна виходило обмаль, дрібне і морхле, недорідне, якась жменька-друга з сита, а то і половина. Старий схилявся до зерна, клав собі на долоню, живий жаль брав його за серце. „Хліб? Сльози гіркі. Доведеться комусь на витрішках сидіти“. Зціпивши зуби, сердитий, зорний, як дощова хмара, він шпурляв зернини на рядно і знову брався за сито.

Сергій, потупцявшись, заявив неспішно, що в Байбураки йому більше не хоче і не може працювати.

— Базікай мені,— кинув батько, не одриваючись від сита.— Треба добути у хазяїна строк.

— Ідіть до нього самі,— одказав Сергій необачно,— а я до свого басурмана більше не піду.

Старий притримав сито, й повернув обличчя з жорсткою, осивілою від полови бородою.

— Що? Що ти сказав? Ану, повтори! Зараз же мені до хазяїна!

— Я кажу, що краще на каторгу йти, ніж до того чорта,— відповів Сергій рішуче.

Досі старий розмовляв, хоч похмуро, але стримано. А при цій відповіді ударив ситом об землю і закричав:

— Ти ще будеш мені пащекувати? Сперечатися з батьком? Ну, ти ж, шмаркач!..

Він кинувся до сина. Сергій стояв нерухомо, закривши руки об спину, і скося зиркав на нього, ніби кажучи: „І ви, батьку?“

— Уб'ю, ледацюго! — розлючено пирснув старий Семибрі і заніс кулак над синою головою. Але в ту ж мить погляд їх ще раз зустрілися, і батько побачив запалі щоби й син під очима, і вимучений вигляд сина. І згадав тоді старий Байбураку, його вдачу й славу, згадав і сироту Федька, п два роки перед тим наймитував у Байбураки, і відійшов з турканий, дурнуватий, ніби з хреста знятий, — згадав і безси опустив руки. — „З чого жити? — процідив він сердито і, мож трохи винувано, — і так шість ротів дома, а хліба того жмень вродила. До різдва, думав, протягнемо, а там у Байбура якийсь пуд візьмемо, відробимо, а тепер? З чим зимувати?

— Я вашого хліба їсти не буду, — відповів Сергій, — заробл щось у людей, а до того чорта не піду. Краще на каторг

Після цієї сварки Сергій пішов у порожню повітку, у на соломі, і два дні й дві ночі спав непробудним сном. А в на третій, виспавшись, кинувся напитувати роботу. Та п знайдеш у селі, коли люди вже впоралися з хлібом, коли руках ніякого ремесства, коли осінь стукає у двері, а такі гольтіпак, як він, не один десяток у селі.

Він тяжко зносив батькові погляди, суворі, докірливі, гост як ніж. Щоб не показуватись йому на очі, він навмисне зв кав з двору, блукав десь по околицях.

Тоді спала йому думка про Ростов та земляка, що прац вав там у порту. З карбованцем у кишені та хлібиною в то бинці пустився він у широкий світ за долею. На одній бли чій до їхнього села станції він сунув кондукторові карб ванця, а вже через ніч заступила нова бригада, і з ласки обер його викинули з вагона.

— Ех, — Сергій сковзнув очима по блискучих рейках, — е сто чортів! — І знову опустив у землю важкий погляд, і зно перед ним стало прокляте питання: що робити? Що робит коли в кишені порожньо, за роботою ні до кого звернутися. Ростов — за кілька сот верстов, як далеко, недосяжна країна. Ну, просидить тут день, другий, доість останній окраєць хліб а тоді?

Він відчув себе самотним, безпорадним, самотним у цілому світі, і йому стало сумно, і страшно, страшно як перед могилою.

І згадалася йому тоді мати, як прощалися. Йшли село він поперед, а вона за ним — провозжала. Покірні й зажурені з задумливими очима, з добрим, покрайним зморшками, з вчасно постарілим обличчям. Зрідка забігала вперед. Жалісли дивилася на нього, хотіла щось сказати й мовчала. За село уже, на вигоні, де гурт мовчазливих вітряків стояв з розч піреними, заклякими у чеканні крилами, він сказав:

— Попрощаємось, мамо, чого вам бити далі ноги.

Вона злякалася, й так несміливо:

— Ти таки йдеш? А я думала... заставався б дома, мо якось... Бо куди ж ти отакий?

— Не журіться, мамо. Якось буде. Світ великий. Десь при-
щуся. І вам тоді допоможу,— навмисне одказав веселіше.

Вона покивала головою:

— Ой, сину, сину. Світ великий та чужий, всі шляхи в
йому заказані бідному.

— Світ великий та чужий!

Він подумав навіть, чи добре вчинив, залишивши село. Чи
слід було далі тягти у того Байбураки? На цю думку знехит,
удота, перевернула його нутро. „Краще на каторгу...“

Знеможений безсонною ніччю і тривогою незвичайної по-
рожі, він задрімав. Що йому привиділось на цій „прекрасній“
емлі, важко сказати, але за якусь годину він скинувся всім
лом.

Близько нього на пагорку, на маленькій скриньці сидів
оловік, років тридцяти п'яти, з чорною, чепурно підстриже-
ною борідкою, у кепці й у піджаку, спід якого виднілася косо-
ортка, і шелестів газетою.

Почувши, що Сергій ворухнувся, він підняв великі карі очі
моргнув.

— А що, юначе, виспався? Чого очима блукаєш? Руса-
чка, може, приснилась, чи, може, поїзд проспав? Тобі куди?
Сергій протер кулаком очі й відповів неохоче, сердито
болісно:

— Я не знаю. Мені нікуди. Нікуди мені! — скрикнув роз-
ачливо,— хоч помирай отут.

Незнайомець уважно, схилиючи голову то на один бік, то
на другий, поглянув на хлопця, на його старенький, з латкою
на плечі піджачок, на торбинку...

— Що ти, юначе, цур тобі за такі слова,— замахав ру-
ками,— як так нікуди? Кожен мусить знати, куди йому, де
його путь лежить. Без того жити не можна. А якже! А ти
се молодий. Що там у тебе за пазухою?

Лагідний тон незнайомця, його добрі очі й співчутливий
погляд зворушили Сергієве серце. Він закінчив свою розповідь
каргою на безвихідь. Ну що йому лишається? Ну куди йому?
Що зачепитись? Він не докладе розуму. Якби хоч Ростов
визначив. От вона, доля!

— Наша доля, юначе,— підхопив незнайомець,— щербата.
Наша доля за царськими палацами лежить, по панських ки-
шенях прихована. А тільки не треба хнюпити носа. За долею,
юначе, нашому братові треба добре попоганятися. Та й не
бідному. Знаєш? Один у полі не воїн. Треба з заводськими,
куртом треба! Авжеж!

Очі йому спалнули іскорками, він жваво заговорив про за-
вод, потім побачив недалеко якогось непевного типа, і при-
ховк. Якусь хвилинку він задумливо потирив свою борідку,
тоді мовив тоном людини, котрій довелося вже бувати в
увальнях:

— Так от що, юначе. Назад ти не оглядайся. У селі то зараз нічого робити. Треба йти вперед. Звідси три шляхи проходяться: перший,— махнув рукою на схід,— на Катериносл. Там хоч і заводи, але з роботою тугувато. Другий — на Юзів й Ростов. Ростов, юначе, давай облишимо: і далеко до нього і невідомо, як там. У Юзівці на шахтах в інший час мож зачепитись, а тільки тепер осінь, народу туди звідусюди билось! Є третій шлях,— він простяг руку на південь,— на Жовті води, на Терни, на Роковату і Кривий Ріг.

Сергій погано знав географію.

За роки наймитування з його голови вивітрилось усе вбо знання, що він виніс із сільської школи, але при останній на його обличчя пожвавилось. Він згадав оповідання матері про її брата Филимона Шостака. Колись, давно, він подався у сте та й осів під Кривим Рогом. Пізніше, за його вже, Сергієв пам'яті, він раз приїздив у село й подарував йому п'ята. І спокуслива думка, сполучена з цікавістю, надією й побо ванням, майнула йому в голові.

— Так, так, і на Кривий Ріг звідси,— потвердив незна мець.— Це третя путь і найближча. Люди про неї менше з ють, а тут скрізь, як вийти за П'ятихатки, рудники, і мож щось заробити.

На станції густою треллю ударив дзвінок, на платформу вокзалу висипали люди й незабаром з шумом і чмиханням підкотив пасажирський поїзд.

Незнайомиць засунув у кишеню газетку і звівся на по

— Мені пора, їду на Катеринослав, а тобі, виходить, краще держати курс на Терни, на Дубову Балку і Кривий Ріг. Де там зачепишся на рудниках. А не до смаку тобі буде у Кривому Розі, спробуй перекинутись у Катеринослав. На Брильському заводі у механічному питаєш слюсаря Миколу Петровича Чорномора. Може він тобі стане в пригоді. Не зажди?

Він загадково моргнув бровою, заховаюче, як старший товариш, поплескав по плечу, потиснув йому руку, і схопив скриньку, подався до вагонів.

Сергій вдячним зором поглянув йому вслід. Привітна мо підбадьорила його. Втішала й думка про дялька Шостака. На поганий кінець, якщо не стане де на роботу по дорозі, перебуде в нього якийсь день, доки улаштується. Свої ж люди тільки б знайти його!

Сонце давно вже виплуталось з пристанційних дерев. Ясне та ласкаве, як тільки буває золоті осіні, воно відпливло в синьому, як море, безбережному просторі. А в стрісписе проміння веселими парусами розходилося ген-по степу.

Сергій поглянув на сине небо, на лагідне сонце, й, усмихнувшись, відломив від крайця шматочок хліба і поспі

тоді запив свіжою водою, поправив торбинку за плечима тихо заспівав:

Та нема в світі гірш нікому,
Як бурлаці молодому!
Гей, гей, як бурлаці молодому!

співав тихо і тягуче, і взяв понад колією на криворізький шлях.

2

У Тернах, і на Роковатій, і в Вечірньому Куті, ніде на удниках Криворізького шляху, Сергій Семибрат не знайшов роботи. Скрізь біля шахт під сухітними акаціями, у пилюзі і бруді сиділи обтріпані, замурзані, з скриньками й торбинками, люди. Скрізь він чув одні й ті самі слова, глухі, жорстокі й безнадійні: „Нічого немає, все ждемо, проїдаємось“.

У Дубову Балку він потрапив саме тоді, як пішла чутка, що буде прийом, і втиснувся у тугий натовп біля контори. Чекали довго й нетерпеливо. Нарешті з'явився інженер, високий і строгий, з киркою і молоточком на картузі, з міцним кукуватим ціпком у руці. І враз натовп розступився, і все, що махнув хтось чарівною паличкою, усухло.

Інженер, повільно й важко, як владар, пройшов в один край довгої шереди, і назад, штовхнув ціпком в груди одного, другого, хто плечистий та здоровіший, і звелів подати в контору документи.

— А ми ж? А я? Стільки ждали, сподівалися? — заскиглив жалібним голосом хтось із натовпу в чунях, у довгій свитинці домотканого сукна. — Зроби милість, паночку, здалека ж ми приїхали, — і він знявши шапку, задріботів слідом за інженером. Той обернувся, зміряв прохача презирливим поглядом, і швидко грюкнув за собою дверима.

Натовп колихнувся. Стоголосе зітхання вихопилось з уст. Хтось комусь дорікав, бідкався і жалкував: „І надало ж у цей куток залізи, бий його сила божа, коли треба було їхати в Горлівку або в Юзівку“. Хтось скаржився й загрожував, проклинав і бога, і чорта, і пана.

Люди стояли розгублені, приголомшені в безнадійному очікуванні. Аж ось з гущі вплив якийсь чорноокий, безвусий з густими бровами парняга у коротких з вузькими холошами штаних, у латаному, вітром підбитому піджачку, і загомонів енергійно:

— Хе! Чого журитися-горювати: хай ті журяться, що їм іти. Беріть, люди добрі, сидора¹ на плечі і підемо по шляху стріляти. До Жовтих вод шлях ще далекий, може щось і натрапиться. У Калачевського, кажуть, робота знай-

¹ Оклунок.

деться, а не в Калачевського, то вже в Тернах небезпремінь щось підробимо.

І люди з торбинками й оклунками сипнули слідом за ним на тернівський шлях.

Сергій слухав і зітхав, думав: „Дідька лисого ви там працюєте, я тільки що звідти. Ех, скрізь воно, виходить, легку роботу шукати, побила б його лиха година“.

Тепер у нього лишалася остання надія: Кривий Ріг. І тільки стільки, власне, Кривий Ріг, як дядько Шостак. От тільки знайти його!

І він волочив ноги далі, а неспокійна думка закрадалася в голову, і тривога, як п'явка, смоктала серце. А що, як і там знайде ні роботи, ні дядька Шостака?

На кінець другого дня Сергій побачив на горизонті синій туманом затягнені горби, і будинки, і церковну баню вдалині. Але ноги вже не несли, коліна вгинались і в п'ятках нестерпно сіпало й пекло.

Він звернув з дороги на зелений моріжок спадистого берега. Хотів був сісти, та раптом зірвався і перевертом полетів униз. А коли отямившись, зіп'явся навколішки, його очам відкрилося незвичайне видовище. Просто перед його очима стирчала чагарник, а за ним виляла в закручених берегах річка; приторо зеленкувата вода, так само, як і скрізь, ішла з горліворуч чагарника, а вже з правого боку його виходила густа червона, мов кров.

Сергій від страху й дива зойкнув, і в ту ж мить за чагарником щось ойкнуло, зашелестіло, з густої листви виткнула пов'язана рушником голова і замурчала застуженим голосом.

— І носять же тебе тут чортяки, ноги б тобі поламали. Чого тобі тут треба?

Сергій так і застиг навколішках, простягнута на річку рушника його повисла в повітрі, очі широко розплющились, губи і потіли щось незрозуміле.

— Чого ти сюди забрався? Хочеш, щоб я тебе віддубасила?

Зза чагарника виткнулась висока постать, з бронзовим, червоних цятках обличчям, у чоботях, та в довгому широкому піджаку. Якби не забрьохана спідниця, що звисала халяви, її скоріше можна було взяти за хлопця, як за дівчину.

— Через тебе, прошалиго, шуку впустила, та яку шуку! Наступала войовничо настроєна дівчина, але, побачивши наганяного хлопця, спинилася: — Що ти там шепочеш? Переполох виливаєш? — сказала м'якше, і, змахнувши рукавом обличчя краплинки, засміялася.

Сергій побачив тепер вродливе, смагляве лице дівчини і великі темнокарі очі, веселі й м'які, як оксамит, і забув усе і голод, і втому, і біль, і тривогу. Мов заворожений, яку хвилину дивився на неї.

— Ох, яка ж ти! — ледве перевів він віддих.

Дівчина відчула його ніяковість, поправила на голові русику і сказала задьористо:

— Ну яка ж? Страшна, може, скажеш?

— Ох, не кажи, наче якась...— він осікся, наче спустившись з високостей на землю, і показав на річку.

— Страшна вода, кажеш? І зовсім не страшна,— одказала дівчина ображеним тоном,— і нічого ти, видно, не тямиш, наша Саксагань чудова річка, і спокійна, і глибока, і риба водиться. Он там у сланцевому березі, у вимитій ковбані соми вилежуються, і мій батько просто руками їх ловлять. А раніше скільки тут привілля було! Скільки всякого птаства водилось! Батько розказували, дрофи тут по степу ходили, як телята, просто руками бери, якщо піднімеш. А ніч настане, тільки й чуєш: те кар, те гер, те дер, як на ярмарку або в пеклі. А вже зранку, як сонце бризне, так журавлики посходяться, як заграють, заспівають під ногу, як затанцюють!.. — Дівчина захоплено покачала головою й усміхнулася оксамитовими очима.— Наша Саксагань найкраща, може, в світі річка.

Сергій і собі покачав головою. Найкраща річка? А Дніпро, біля Черкас, хіба не такий? Скільки там риби! Проте він з неприхованою цікавістю озирнувся на дивовижну Саксагань. Високі стрімкі береги, то руді й червоні, то лискуче-чорні, аж вороні, зложені з тонких як грифельні дошки шарів, справді видалися йому незвичайними, таких він ніде не бачив. Але що ж то за вода?

— Ти й цього не знаєш, що ж ти знаєш?— уколола дівчина.— А червона наша Саксагань того, що в неї ярками збігає руднична вода від колишньої шахти Шостака.

При цім слові Сергій схопився на ноги. Шахта Шостака? Якого Шостака? Чи це йому вчулось?

Він ще раз перепитав, чия шахта, і в синіх його очах спалили іскорки радості й побоювання.

— Колишня шахта Шостака? А чия ж вона тепер?

— А тепер,— відказала дівчина,— і не розбереш їх. Компанія якась орудує: французи, бельгійці і, кажуть,— вона озирнулася і притишеним голосом додала:— сам цар-государ Миколай другий своїм капіталом увіходить. Через те буцімто й оновімкою зветься.

Недавня іскорка в Сергієвих очах раптово згасла, обличчя похмурніло. Перше припущення, бодай і непевне, чи цей Шостак не його, бува, дядько, видалося йому неймовірним, просто безглуздом. Куди йому, малописьменному, коли тут французи й сам цар-государ! І він спитав дівчину, чи не чула вона про мужика Филімона Митрофановича Шостака, що колись виїхав спід Черкас, та й осів десь біля Кривого Рогу.

— Не чула?— і дівчина пирхнула губами,— та він же, Филімон Шостак, теж там крутиться в компанії, права рука у директора. Інші з компанії по Франціях та Петербургах,

кажуть, розкошують, а вони вже вдвох заправляють. Не чула. Ще б пак такого не чула. Мій батько, Скуйбіда, може і чув, колись садибу тут мали і знають його, як облупленого. На їхній землі він, може, й забагатів. Он там і живе,— вона махнула рукою на косу на другому березі, де Саксагань річка була велику петлю.

Сергій повернув голову.

Там, на другому боці, за яругами й буграми, височів копіршахти, стирчали якісь будівлі й халупи, а геть убік на косі ближче до річки, крізь жовте віяло осінніх дерев виднівся залізний дах великого будинку.

„Так Шостак розбагатів? У компанії? Поталанило, виходить. От же okazія“,— думав Сергій, кліпаючи очима.

Двоїсті почуття охопили його. Що не кажіть, а приємно після стількох поневірянь натрапити на дядька. Нарешті він, Сергій, зможе відпочити в нього, підгодуватися, доки знайде роботу, а може й допоможе влаштуватися. Водночас у нього закрадалася якась непевність, його обіймав незрозумілий страх. Хлопця лякала ота компанія: Шостак, французи і сам цар-государ.

Сонце тим часом впало за степ. Високі горби похмурили, чіпка сутінь стелилась по схилах, і яругах та над річкою від чого густочервона вода стала ще червонішою і каламушнішою.

Свіжий, вогкий вітерець потяг з річки, Сергія аж морозом пройняло. Він подумав про ніч і свою долю, знову поглянувши на косу й запитав, як дістатися туди, до Шостака.

— Він увечері нікого таких не пускає до себе,— дівчина кинула на Сергія бистрий погляд.— Чи ти до нього в гості?— і в голосі її почулася нотка чи то жарту, чи то неприязні. От як спустишся берегом з версту, а може й дві,— махнула рукою вниз,— то буде місток, з містка пройдеш ще з версту, потім візьмеш ліворуч під гору, а тоді... А хочеш ближче— штани на голову і просто через ріку,— і вона засміялася в село й задикувало.

— Ти смієшся,— одказав зажурено Сергій.— Ти глузуєш, а я тут чужий, сьогодні ще не їв, і мені, може, ніде й ночувати.

Дівчина перехопила його сумовито-докірливий погляд і серце їй, видно, тріпнулось, бо обличчя стало серйозним і зосередженим.

— Нічого не їв? Ох, матінько! Звідки ж ти, бідолашка.

Сергій не звик до ласкавих слів. Де ж їх почуєш?—У батьків хаті, де повно злиднів і турбот, чи може у наймах? Не любив він і скаржитись на свою бідність, тим більше перед дівчиною. Чи ж не козир: „Бідолашка“? Він насупився і промовчав.

Незнайомка швидко щось зметикувала й рвучко схопивши його за руку, потягла до чагарника.

— Мерщій, бо ніколи! — І не встиг Сергій відповісти, як вона штовхнула його в маленьку довгасту коробку, що склалася більше на труну, ніж на човен, і вдарила коротким веслом по воді.

Сергій не наважився ні спитати, ні сперечатися. Він сидів як на колючках, і сполоханими очима позирав то на криваву річку, що велетенським вужем звивалась у сланцевих берегах, то на дівчину. Здавалося, він чекав, що от-от має статися якась надзвичайна подія. Нарешті не стерпів і вимовив тремтливим голосом:

— Ну куди ж ти?

Вона переставила весло, човен пішов впоперек течії і скоро врзався в другий берег.

— От так навпростець і бери, — махнула рукою і схопивши дніща колосок кукурудзи, звареної для приманки риби, кинула йому в кишеню.

Сергій покірно виплигнув на землю й узяв угору й раптом, охоплений непереможною силою, обернувся.

Він ще раз хотів поглянути на балакучу й жваву дівчину, поспитати її імення. Човен ішов назад, дівчина завзято горнула воду, і не дивилась на нього.

Сергій якусь хвилинку дивився їй услід, жалкуючи, що не спитав раніш. Гострі кольки в животі знову спустили його на грішну землю. Він перевів очі на білий будинок, що маячив на косі в гущавині пожовклих дерев. „Як то там приймуть?“ повільно, дивуючись з дядькової фортуни, почвалав до нього.

3

Життєва кар'єра Филимона Шостака була надзвичайно примхлива.

Ледве минуло йому двадцять чотири роки, і батько, одруживши, виділив його в нову хату, як з Америки прийшов лист. Земляк, якого нужда й безземелля загнали за океан, привабливими фарбами розписував своє життя на новому місці. У нього землі вдосталь, у нього ліс і худоба. Хай Филимон кидає свою латку, все одно на ній нічого не висидить, вибирається в Америку. В Америці він матиме стільки землі, як перший хазяїн під Черкасами, а не сподобається робити на землі, може поїхати по золото. Там, на краю Америки, великими горами, кажуть, воно залягає. Ті, що їздили, з повними мішками повернулися, заводи та фабрики свої повідкривали.

Цей лист розпалив гарячу уяву молодого Филимона. Давня пристрасть до пригод та жадоба забагатіти, виявлена ще в хлоп'ячих роках, коли він учився в черкаській школі, спалахнула в нього з новою силою. Золото не давало йому спокою. Золото дразнило його нерви, туманило йому голову.

Золотом він марив удень і вночі. Хазяйство своє він покинув напризволяще, а коли хто з сусідів чи з рідні дорікав його за ледарство і недбалість, — тільки презирливо одгетькував: Хай воно згорить це хазяйство, ось він скоро поїде в Америку, і матиме стільки золота, що стане фабрикантом.

Одного дня хтось пустив чутку, що в Черкасах з'явився агент, з яким можна їхати в Америку по золото, і Филімо стрімголов, мов опечений, подався до міста. Він цілісінький день прошwendяв по вулицях, та де не був, яких тільки прогів не оббивав, кого тільки не розпитував, а таємничого агента таки не знайшов.

Ввечері, розчарований і сердитий, Шостак вже хотів повертатися додому, на околицю, аж гульк — на базарному майдані, біля чайної, стоять три чистих, зовсім новеньких, а сосновим духом пахнуть, каламажки, і біля них хазяї. На запитання: „куди вирудаються?“ двоє промовчали, а один рудобородий, чолов'яга з веселими очима й батіжком у руці сказав напівпошепки: „Ідемо по золото“.

Шостак скрикнув у захваті: — В Америку? Я ж вас стільки шукаю, я теж туди! — Він заздрісно позирнув на новенькі з сосновим духом каламажки, і весело моргнув очима: — Думаєш багато набрати?

Мандрівники знали про Шостакову пристрасть та дивацтва й презирнулися поміж себе. А рудобородий намотав собі вус, і сказав поважно й таємниче: — Америка, чоловіче, далеко, чого туди забиватися, знайдемо золото й ближче.

Шостак спочатку не йняв віри. Але новенькі, акуратно зроблені каламажки, загадковий тон і таємничий вигляд рудобородого зовсім спантеличили його. Він допитливими очима їв то одного, то другого, бажаючи дізнатися, де ще можна знайти золото.

— Ідемо ми у степ, — проказав тоді другий, сивобородий, поправляючи зброю на коні, — там, у степу, за великим шлюхом стоїть курган, а в тім кургані золото та всякі скарби. За старого ще Хмеля, як пани тікали, закопали, та й переховуються. — Ми недавно про це довідалися.

Шостак аж затрусився, очі його затуманились: — Браття! простогнав він благальним голосом, — візьміть і мене до компанії, може я в дорозі чим знадоблюся вам.

Шукачі ще раз презирнулися, потім рудобородий одказав багатозначно: — Ну, вже візьмемо тебе до компанії, тільки з умовою: поперше, язик маєш міцно тримати на заціпці, подруге, мусиш покійно виконувати все, що тобі звелют у дорозі.

— Та вже ж! — скрикнув Шостак, зрадівши. — До самої гроба не забуду вас, все життя буду за вас богові молитися, браття, — і він метнувся додому за конячкою.

А рано-вранці, як ще місто спало, та ледь рожевів сніг, вони вирушили в дорогу. Спочатку їхали селами й хутірцями.

садами та гаями пообсаджуваними. Хлібні поля: жито, пшениця і всяка пашниця, тяглися обабіч дороги. Тут і там траплялися балочки й переліски. А вже на третій день перед ними покоїлося цілинне поле, заколихався ковиль, на всі сторони розбігся рівний безлюдний степ, тільки зрідка де зачорніє могила та вирине древній, як патріарх, чабан при отарі. На четвертий день степ почав коливатися, показалися горби і яруги, і вони вїхали в балку, у зелену дібровку з розложистими берегами, зарослими віковичним дубом. Легкокрилий вітерець проходжав над балкою, куйовдив кучеряве верхів'я, і дуби гули і шуміли, може казку розповідали, може бувальщину про діла, і недолю, і славу людську. Гомінливе птаство весело пустувало під крилатими шатрами, перегукувалось і підспівувало. А на днищі між могутнім корінням звивався струмок, чистий та свіжий, як кристаль, звивався і дзюркотів, тихо, лагідно, ніби добрий і вічно юний дідусь мурмотів свою безжурну пісню, і манив живущою прохолодою, відрадою та підпочинком.

Наші мандрівники заслухалися, задивувалися й зробили новий привал. Шостак занепокоївся.

— Постривай, не турбуйся. Скоро й до скарбів доберемося,— відповів рудобородий і звелів йому спустити штани та лягти навznak на землю. Филімон озирнувся, зам'явся, але покірно зробив, як було наказано. Тоді троє, ставши з різних боків, узялися шмагати його батогами. Шостак, зціпивши зуби, вніс терпеливо, потім почав соватись, крутитись, нарешті закричав несамовито й перевернувся горілиць.

— Ти від золота відмовляєшся? — спитав рудобородий. — Що ж, діло хазайське. Повертай, в такому разі, голоблі назад, а хочеш... їдьмо далі. Ось за Інгульцем, де Саксагань, залізницю прокладають, будеш землю возити. Будь ласка. А може й золото знайдеш,— засміявся глузливо.

Шостак кинув на копачів повний зненависті погляд, але виходу вже не було. Не вертатися ж додому з порожнім возом після такого сорому! Його ж жінка загризе й люди засміють. І він поїхав з копачами на будівництво криворізької залізниці.

Перші дні він працював поволеньки, аби день до вечора, а вже скоро, оговтавшись, побачив, що кінних тут малувато, а грабарської роботи сила, і можна добрих грошей зажити. Аби більше заробити, він одмовився від артілі, робив сам від грабарки, і цілісінний день мордував коня, а часом виїжджав і вночі. На кінець другого місяця він придбав ще коня та грабарку, і взяв собі зайшого хлопця, а через місяць справив і третю. Другого року роботи він мав уже кілька грабарок і наймитів і взяв від контори перший підряд.

А навколо Кривого Рогу і вдовж нової залізниці тим часом, як гриби після дощу, почали рости рудники. Червона, як золото, руда пішла у новеньких платформ з Долгінцевої

на Катеринослав, на Юзівку й Макіївку. Недавно ще спокійний край раптом ожив, а разом пішли стоголосі чутки про нові родовища руди, і золота, і срібла. І Шостака, молихманка, охопила жадоба наживи, жадоба золота й багатства.

Одного разу він ішов понад Сакаганню у Кривий Ріг. Стежка тяглася вибалками, повз горбів та яруг і зникала у приміській садибі. І тут Шостак побачив шурф, а геть далі гурток людей з свердловою машиною. Шостак помацав породу коло шурфа і, нічого не кажучи розвідувачам, пішов до хати, що стояла з краю садиби, старенька, кривобока ніби на курчачих ніжках.

Власник її, Данило Скуйбіда, молодий, з чорною зачученою бородою, запнутий шевським хвартухом, сидів на низенькому стільчику, у кутку хатини, і тримав на колінах чобіт. Він шив дешеві й незграбні, з грубої вичинки шкарбуни,— майстер з нього був непоказний. Раз на тиждень— у неділю, а то й у п'ятницю, якщо капіталу не вистачало зайвий день перебути, виносив їх на базар, продавав степовикам, півтора-два карбованці пара. Тоді купував хліба і м'яса, і бублик доньці, і нового товару, випивав сотку горілки і знову сідав на стілець. І тепер оце Скуйбіда закінчував чобіт і наспівував.

Він багато знав пісень. А найчастіше любив співати про тихий Дунай, де „молодець гуляє, та молодець гуляє, на то бік гукає“, та ще про чумаків, що у Києві на риночку п'ють кружляють горілочку. Він співав на різні голоси, то притишено, ледве чутно, трохи зажурено, то просто мугикав криз зуби, а то брав голосніше, баском:

Ой п'ють вони та гуляють,
На шинкарочку гукають:
Шинкарочка молода,
Усип пива ще й вина!

Швець співав артистично, з душею. Він милувався, і словами, і мелодією, і своїм голосом, аж голову схилив то на одне плече, то на друге. Так і застав його Шостак.

На його запитання, чия то земля, де люди риються, і чого вони там риються, Скуйбіда й бровою не ворухнув, ніби й не чув. Він тільки знизив трохи голос, а таки довів мелодію „Шинкарочка молода, усип пива ще й вина...“— і вже тоді весело постукав молоточком, набиваючи набійку, і сказав:

— Земля то моя, чоловіче, тільки що з неї? Безплідна як смоковниця, нічого не викусиш з неї, а шукають там не то якоїсь глини, не то води.

Шевцева мова сподобалась Шостакові. Він спочутливо поклав голову, тоді обережно, заховуючи справжні місли, повів розмову про садибу. Бачите, йому потрібна саме отака

невдобич для кінського двору. Йому треба поставити стайню повітку для грабарок. Чи не продав би швець ту землю?

Скуйбіда не поспішався. Він поклав за губу під ясна кілька цвяшків і, витягаючи один по одному, заганяв їх у набійку, потім змочив її язиком і заходився гострим ножем обрізувати та вирівнювати підбор.

— Вона тобі ні до чого, та невдобич,—Шостак підсів ближче до шевця,—а можеш добре вторгувати. За дві десятини я тобі дам тисячу карбованців і п'ятсот за хату.

Скуйбіда обізався стримано:

— Що ті гроші? Полова одна. Дмухнув вітер — і розвіяв. Чи той пан, що біля машини там ходить, стільки вже давав, ще й накинути обіцяв.

Шостак наморщив губи, аж довгі вуси заворушились, як гадючки, і сказав по короткім роздумі:

— Щоб нам не торгуватися, я дам тобі дві тисячі, і то тільки тому, що мені потрібна саме така земля. За ці гроші ти купиш собі цілий хутірець і заживеш, приспівуючи.

Скуйбіда знову спокійно постукав молоточком і відповів байдуже, що земля, хоч і невдобич, а при містечку, і хата, хоч і не палата якась, а все таки своя й насиджена, і він неї нікуди не піде.

Шостак зміряв поглядом шевця і подумав, що не так легко, як здавалось на початку, його обкрутити. Він з серцем зітхнув і визирнув у віконечко. Там, за садибою, коло ярків, тинялися озвідувачі, виднілася свердлова машина. Його охопив неспокій.

— Ну,—сердито махнув рукою,—щоб тобі не жалко було цього курятника, даю три тисячі. Таких грошей ніхто й ніколи тобі не дасть.—З цими словами він вихопив зза пазухи вузатий, з тонкої шкіри пошитий гаманець, торопко розмотав нав'язку і сипнув червінцями на долоню.

— З цим золотом ти станеш багатирем. З цим золотом ти будеш князем. Перед тобою будуть леститись і вигинати спини, як зараз оце ти вигинаєш на своєму стільці. Він простяг долоню до шевця і легенько підкинув червінцями.

Швець ніколи не бачив такого дива. Червінці, як сонце, заграли перед ним усіма райдужними кольорами, вони прилибливали й милували його зір, вони дзвеніли в його вухах, як соловейків спів, як голоси тенорів архіерейського хору, що він одного разу чув в катеринославському соборі. Швець позирнув на свою дружину.

Молода, чорноока, з циганок Маріора стояла коло рогачів і голубила кучеряву голівку босоногої дівчинки, що трималася рученятами за материну спідницю. Маріора жадібними очима поглянула на золото й сказала стримано, бо вже відчувала його перемогу:

— Про мене, Даниле. Воно, звісно, зима йде, а ми босі і на плечі слід щось справити, і мені, і дитині...

Шостак ще раз брязнув золотом. „Ну?“—й окинув оком смагляву з іскорками в очах Маріюру, її трохи повний живіт. „Та поклич мене в куми. Покумаємось“.

Скуйбіда поклав молоточок на лаву і очайдушно махнув рукою. Авжеж не вік йому на стільці вікувати, з дратвою у зубах та смолою на руках. Хай їм трясця! І він підставив свою шкарубку, засмолену долоню до Шостакової:

— Сип!

Другого дня після того, як уклали купчу та випили пляшечку й другу доброї горілки, Скуйбіда викинув у двір свій шевський інструмент, узяв дружину й дитину та все своє майно й вибрався з хати. А Шостак задоволено потер долоню й покликав теслярів ставити конюшні. А вже за кілька днів до двору прибіг один з розвідувачів і спитав хазяїна.

— Я хазяїн,— сказав спокійно Филимон Шостак.

— Тут хазяїн швець,— зауважив довгообразий розвідувач чисто виголений, з короткими, ніби вищипаними під носом вусиками,— я з ним недавно починав справу.

— Тепер хазяїном тут я,— рішуче підкреслив Шостак,— і про справу можете вести зо мною, якщо мова мовиться не про взуття.

Довгообразий скося кинув оком на Шостакову, міцно збиту мов той жолудь, постать, на його самовпевнений вигляд, на міцні, з підковами та халявами у гармошку чоботи, і зрозумівши, що в нього спід носа вихопили обмилований шматок,— насупився. Алеж годилося заради гендлю й інтересу зберегти добрий тон, і він, усміхнувшись, торкнувся пальцем козирки кепки.

— Я довірений французько-руського гірнопромислового товариства, інженер Розмаріца де Пулянж, дозвольте познайомитись.

Коли вони потиснули один одному руки, Розмаріца заговорив про справу. Товариство, від імени якого він має честь виступати, відкриває на суміжних землях рудники. Ну, була думка прирізати до них і шевцеву садибу. Земля невдобна бідна на руду, і товариство, кажучи одверто, не дуже зацікавлене нею, хотіло заорендувати її більше для того, щоб ніхто тут не заважав. Товариство могло б дати по півкопійки з пуда добутої руди, або п'ятсот карбованців гарантованих на рік.

Шостак прикинув на цифри й роки, і відповів холодно:— Земля в оренду не віддається.

— Наше товариство може й купити її,— і Розмаріца поцікавився, скільки Шостак заплатив шевцеві.— Вісім тисяч. Мусьє переплатив, а втім, наше товариство повертає вам ці гроші й дає п'ять тисяч заробити.

Шостак помовчав, поміркував і, набундючившись, покрутив головою:— Ні, земля не продається, вона потрібна мені самому

Розмаріца примружив око й уважно зміряв Шостака. «Вреше, чортів мужлан», подумав він про себе, і сказав чемно: — Земля, прошу, мусьє, бідна на руду, пласт неглибокий, багато кварциту, і нам вона потрібна більше для складів. Наше товариство, — додав він після довгої паузи, — може заплатити за неї двадцять тисяч, і більше ні копійки.

Шостак підвів очі на Розмаріцу, потім опустив, знову підвів, і сказав байдуже:

— Якщо руда бідна, то хай ще полежить, почекаємо, може, збагатиться; тоді я сам відкрию шахту...

— Мосьє жартує, — перебив його Розмаріца ображеним і водночас повчальним тоном, — для шахти потрібний капітал, великий капітал, — і сердитий пішов з двору.

Незабаром Шостак виписав спід Черкас родину і звелів слугам перекидати хату. Але він не абияк збентежився, коли за кілька місяців після цієї розмови, на суміжних землях товариство на широку ногу розпочало підготовні роботи, а про його ділянку ніби й забули. А що, як обійдуться без неї? І він подумав, чи не слід нагадати про себе.

Він кинувся до знайомого штейгера. За його порадою, взяв з грабарської роботи кілька пар коней і підручних, поставив кінний барабан і розкрив кар'єр. Руда залягала неглибоко й доброї якості, і доки товариство ще облаштовувало парову станцію та будувало бараки й під'їзні шляхи, Шостак вже почав розробляти кар'єр.

Тоді знову прийшов Розмаріца, потримав у руках іскристий кусок руди, зауважив, що руда краща, ніж він сподівався, і запропонував тридцять тисяч.

На Шостаковому обличчі відбилася презирлива гримаса. — Тридцять тисяч за готову шахту? Мусьє жартує. Ні, шахта не продається, він сам буде її розробляти.

Розмаріца зневажливо поглянув на барабан, на дві пари коней, на погонича з довгим батоном, на людей унизу.

— Шахта? Яка там шахта у дідька! Яма, мишоловка, як тут кажуть. І руда, хоч і гарна, але пласт невеликий і кіньми багато не витягнеш.

Втративши рівновагу, він навіть натякнув, що їхнє товариство навмисне пустить по дешевшій ціні руду, і його руда мертвим покладом лежатиме коло ями. Земля, проте, була потрібна йому до зарізу. Одне вже те, що руда добра, а по-друге, через цю ділянку товариство планувало провести найкоротшу вітку до ближчої станції. І Розмаріца, заховуючи свої плани, знову перейшов на спокійний, діловитий тон. Шостак зрозумів, що настав його час. Якусь хвилину він мовчав, чи то боявся прогадати, чи то хотів підкреслити свою байдужість, а тоді вже відповів поважно:

— Сто тисяч акціями вашого товариства й постійна робота для мене на рудниках, і дільниця ваша.

Розмаріца нервово пощипав під носом короткі вусики, і раз зміряв прищуленим оком Шостака і сказав, що про це він має злистуватися з правлінням. А за місяць Шостак одержав акції і став завідувати шахтним господарством.

З того часу до початку описуваних подій минуло близько чотирнадцяти років, і Шостак подвоїв свої акції в товаристві, збудував собі великий будинок біля рудника, купив другий у Катеринославі, і став помітною людиною серед криворізьких купців та акціонерів.

4

Надвечір, коли Сергій Семибрат повагом простував в річки до білого будинку, власник його, Филімон Митрофанович Шостак, приймав у себе настоятеля місцевої церкви Амвросія Макавейського.

Вони сиділи удвох за столом у великій, прикрашеній катинами кімнаті. Довгі, вишивані хрестиками полотняні гардини спускались над вікнами. Міцні й важкі, спеціально для Шостака роблені дубові меблі, наповнювали кімнату. Особливо виділявся масивний, мало не до самої стелі, буфет, з багатьма дверцями й закамарками, оздоблений горорізьбою й усяким прикрасами. Це одоробло, і широкий стіл, і велика з бронзовими закрутками лампа, що, мов панікадило, звисало із стелі, і пишні грона винограду на картинах,— усе це мало ніби підкреслювати статечність та непорушне багатство їх власника.

Піп Макавейський, високий, моложавий, з чепурним обличчям і русавою бородою під Ісуса на ситінській олеографії, часто навідувався до Шостака. Більше у дні великих свят і тоді, коли треба було роздобути кошти на впорядкування церкви.

Шостак добре знав попову вдачу, і не завжди охоче розкривав свого гаманця. Але цього разу він дуже радо зустрів його. Не так давно їхнє товариство уклало договір на додаткову поставку в Макіївку й Єнакієво, а також у Німеччину кількох мільйонів пудів руди. Добра кон'юнктура підносила Шостаків настрій, веселила його, як келих чудового вина.

Шостак—широкоплечий, міцно збитий, з білим коміром і галстуком, у плисовій жилетці, підперезаний на животі золотим з брелоком ланцюжком від годинника. Він залюбувався наливав попові іскристого портвейну та гуркотів дверцями в буфеті, дістаючи щось закусити.

— Сьогодні я вже сам, отець Амвросій,—ніби виправдовувався Шостак,—засумувала жінка за хлопцями, як квочка курчатами, та й подалася з усякими пундиками до них Катеринославу.

Отець Амвросій не змушував себе довго припрошувати

и пив і за здоров'я присутнього хазяїна, і за подорожуючу господарю, і за відсутніх синів та за успіхи їх у науках.

— Думаю я,— похвалився Шостак,— віддати старшого на рік у військову школу. Наука йому не до серця. Ще малку захоплювався солдатами та війнами, Суворовим хотів бути. Ну, а менший, хай уже кінчає реальну. На інженера може потім вийде, щоб діла наші зумів по-вченому вести.

Макавейський цілком схвалив таку думку.

— Голова в тебе, Филимоне Митрофановичу,— говорив солоденьким голосом,— золота й розум світлий. Воїстину як і роби, як намислив. Хай один послужить цареві й церкві православної на користь, а другий буде заступником у ділах твоїх.

Шостак привітно покивав головою. Він, мовляв, не мав сумніву, що пан-отець схвалить його намір. І знову підливав кристали вина. А Макавейський далі мастив, підпускаючи інших слів, суміш церковно-біблійського.

— Ти, Филимоне Митрофановичу, багато устиг. Ти зробив, як той слуга, що, діставши таланти, не закопав їх у землю, примножив. І ти ще многая примножиш, бо сказано у святому письмі: усякому, хто має, ще дасться і прибавиться, а тому, хто не має, одніметься й те, що він має. Ти будеш велике веліє багат і достославен, а все тому, що ти слухаєш мене. Боже і церкви не цураєшся, і господь-бог тобі наставник.

Цибулясті очі Шостака грали лукавою, ледве помітною усмішкою. Він краще знав, звідки беруться його достатки. Це хвальковита мова попа подобалась йому. Кон'юнктура владалася добре, і він задоволено грався бреломом золотого ланцюжка та про себе вираховував, скільки цього разу доведеться платити попові.

— Живемо, отець Амвросій, вашими молитвами. Ви наш перший ходатай, і наставник, і заступник.

Згодом після славословія отець Амвросій поправив хрест на грудях і почав здалеку підходити до справи.

— Знову крамола, як змії лукавий, підносить голову і грає злобою та ненавистю, і постає непокора й безлад. У Петербурзі, пишуть, фабрики стають, на флотах матроси нову бунтують, з послуху перед законною, царем і богом настановленою, владою виходять. Неспокійно, і ось тут, під твоїм оком. На заводах у Катеринославі летючки усякі розкидають, на шахтах серед рудокопів шириться безбожжя, небагато до храму божий відвідує, мало хто обряди церкви й святих постолів виконує. А де безбожжя, там і крамола.

На кінець він закинув, що треба поблизу рудників збудувати церкву, де робітники змогли б слухати слово ієрея.

Шостак, звичайно, згоден з думкою отця Амвросія. Крамола дійсно підіймає голову. Правда, в них на шахтах ще

спокійно, але хто ручиться, що ця пошесть не перекинеть
й сюди, як це було в п'ятому році.

І в його пам'яті мимохіть зринає жахлива картина. І
шахті безладдя, люди чогось чекають, когось виглядають,
поголюючи що не день страшніші, вантажники вже розбіглися
по селах. Якже, буде прирізка панської землі. А под
під руду вагони стоять порожні, руда тижнями лежить
рухомо під естакадами, нікуди ні пуда. Самі збитки. А
ще зборища у дворі, юрби ходять з рудника на рудник,
тингують, галасують. Давай їм і чисті казарми, і чисту во
у шахту спускай, якже! Чаювати там збираються, і вісім
дин заводь. Бунт, і ти терпи, і не тикай на них, розмовля
з ними ввічливо, як з панами. Ну ж!..

Шостак хмуриться, і стискує кулаки і люто позирає
вікно, а картина далі вимальовується, бентежить його. А
жахлива ніч! Вони хочуть розмовляти з директором. Роз
різці немає, він виїхав у Катеринославі. „Хай вийде Шоста
Давай Шостака!“ Ледве вистрибнув крізь вікно в садочок
потім ублагав за шахтою возія руди відвезти на Долгінце
думав у Катеринославі. Цілі дві години трусився у паршиво
візку, вимазався рудою, як чорт, і вскочив.— „Ану, стій!“
спинили недалеко від станції, і один гелльвес присвітив сірника.
Ти звідки?

Хто вони? Що ти їм скажеш? Шостак? А може вони
раз і чекають на Шостака.— Ти не з шахт? Туди козаки
прийшли? Він не знав, що відповісти, і промимрив не
ладу.— Та він підозрілий,— сказав другий,— треба забрати
його в страйковий комітет, у бойову дружину, хай там р
беруться. Підозрілий! Ну ж!

Шостак, багровий, з перекошеним від злості обличчям, м
скажений, закрутився по кімнаті. І вже згодом, трохи
спокійвшись, заговорив про справу. У Кривому Розі на р
никах, слава богові, спокійно, але людей треба держати
кулаку, у страсі божому, щоб вони не розпустилися, і сл
ієрея багато важить. Він, звісно, за те, щоб поставити к
рудника церкву, тільки про це треба поговорити з упра
телем, з Розмаріцею.

Високе чоло попа Макавейського узялося борознами. Р
маріца! Він уже мав з ним розмову, і Розмаріца теж поді
його думку. Справа тільки в коштах. Розмаріца гадає об
говорити це на правлінні, коли розподілятимуть прибутки. А
відкладати таке діло не достойно. Якби Филимон Митро
нович дав на бже діло від своїх щедрот і достатків, т
Розмаріца скоріше погодився б.

Шостак завагався. Він згоден був платити на всякі
краси, алеж будувати церкву на власні кошти? Тоді Ма
вейський знову почав мастити.

— Діло святе, боговгодне. За таке діло Филимона Мит

иновича шануватимуть люди у місті й на шахтах. Про його любов до церкви й щедроти знатиме архієпископ. І господар по мине його своєю ласкою.—Тут піп обережно натякнув на приховані Шостакові бажання.

Ставши багатою й помітною людиною серед місцевого купецтва й акціонерів, Шостак не дуже любив згадувати своє селянське походження. Гадаючи віддати сина в військову школу, він і сам збирався вийти з селянського стану. Але селянське звання, яке легко можна було набути, не приваблювало його. Він плекав думку дістати звання, якщо не дворянське, то принаймні „почесного громадянина“.

— Скільки ж треба на храм?—вхопився він за попову думку.

Отець Амвросій не встиг відповісти, як у двері просунулась кудлата голова Сергія, а потім і вся постать, з торбинкою на плечима, у важких запорошених, з викривленими каблучками, чоботях.

Спочатку Сергій сполоханими очима дивився на Шостака, чиби пригадував, чи це той самий, що його бачив тоді давно, як подарував п'ятака. І вже коли Шостак сердито спитав, що йому тут треба, промимрив стиха:

— Це я, дядю, я. Свої. Не впізнаєте, хіба?

Шостак вискочив у передню й напустився на служницю. Кому казано не пускати до кімнат цих прошалиг! Родич? Нікий там у дідька родич!—гримнув він на виправдування причини, і знову влетів у кімнату.

— Я з Чепелівки, дядю, Семибратів Сергій,—пояснив хлопцеві.—Не впізнаєте? То правда, давно ви приїжджали.

Ноги його вгиналися від втоми й напруження. Він стояв біля дверей, і машинально перебирав на грудях мотузочок від торбинки.

Шостак від столу кидав погляди на хлопця, на його погерті чоботи, на залатаний піджачок, на торбинку за плечима, обличчя його мінилося від обурення та презирства. Нарешті він забурчав сердито і злісно:

— З Чепелівки? Тоже мені небіж знайшовся. Багато вас таких тут шляється. Пошукав би собі іншого дядю.

Він повернувся до хлопця спиною, даючи на здогад, що розмова закінчена. Сергій стояв нерухомо і з чеканням дивився на нього.

— Чого ти сюди забився?—знову повернувся Шостак.—Тобі пішов з дому?

Сергій відповів похмуро й болісно:

— Пішов того, що ні з чого жити. Землі тієї жменька, як удома ні до чого прикласти, і заробити в селі чорт-має. А в хаті ще четверо менших. Від добра не підеш.

Голос Шостакові став наче спокійніший, і в Сергія трохи відлягло од серця. З його матір'ю теж часом отаке бувало.

Погримає, погримає, а потім розжалобиться й пригорне. Та вже, мабуть, вдача в їхньому роду. У нього зародилася навіть надія. Чого він хоче? Він хоче знайти якусь роботу, хоч і на шахті. Ну, треба десь перебути... Він думав...— Він вільно викладав свої скромні бажання, та його знову перебив Шостак, гримнувши:

— І се і те. Якже! Тут для тебе все приготовлено й запасено, тільки чекали на тебе. Та ти знаєш, що таких хлюст як ти, тисячі тут шляється!

Нарешті, бажаючи скоріше позбутися непрошеного родича, він порадив йому проїти на той бік Кривого Рогу.

— У нас роботи немає. А там, на руднику, будуть приймають. Треба туди поспішити.

Сергій глибоко зітхнув. Ще одна надія розвіялась, як дим. Він не знав, що робити. Іти на той рудник? А може там чого немає, та й куди йти, коли за вікнами ніч!

Він зіщулювався і затремтів. Йому стало холодно, ніби мимовільний вітер пройняв його тіло. „Ой, сину, сину...“— згадали прощальні слова матері. І світ видався йому тепер, як ніколи чужим, страхотним і маленьким, стільки, як у темному вікні нечкуня. І зрадлива сльоза мимохіть зірвалася з вій й опекла його руку. Але в ту ж мить він труснув головою, розвіюючи невеселі думки, і сказав похмуро, голосом сповненим і рішучості, і болю, й загрози:

— Так роботи, значить, немає?

На момент настала тиша, потім у кімнату увірвалися голоси зза будинку. Там хтось чи то сварився, чи то бешкетував п'яним голосом... Раптом піп надумався.

— Ти заповіді господні знаєш?

До чого тут заповіді? Сергій з несподіванки підвів голову й відповів, що колись вивчав у школі.

— Ну, розкажи нам десяту.

Хлопець здвигнув плечима. Що йому ті заповіді? Але він під погляд підстьобнув його, і він знехотя, плутаючись і пинаючись почав проказувати, як колись у школі:

— Не пожелай дому ближнього твого, ні жени його, поля його, ні раба його, ні рабині, ні вола, ні осла, ні всякого добра його...

— І нічого, що у ближнього твого,— доповнив отець Абрам вросій.— Воістину так.— І помовчавши, сказав до Шостака: Хлопець богобоязний, гріхами світу не спокушений, придавсь на роботі...

Шостак зрозумів попів натяк, і згадав—удень у шахті обвалом забило двох рудокопів, а на їх місце нікого ще не приймали—і змінив гнів на милість.

— Підеш ти, парубче,—сказав тоном великодушного батька,—у третій барак, до земляків, там живуть київські, переночуєш, а завтра занесеш у контору документи й знайдеш

артільного Панчохи. Скажеш, щоб узяв у свою артіль. І динсь же, як каже отець Амвросій: щоб бога боявся, на чуже не зазіхав, і старших поважав.

Сергій спідлоба кинув погляд на Шостака, на стіл з тарілочками. Хотів щось сказати, але відчув, що всередині у нього щось відірвалось. Він зіціпив зуби й мовчазливо вийшов у двір, і тоді важкою ходою почвалав у темряві на виселок, до бараків.

5

Незрозумілий гармидер, скрип і стукіт вивели Семибрата з забуття. Він розплющив очі. Невелика бляшана лампа блищала на стіні, мерккле світло рухливими тінями падало на стіні ряди койок. Чорні, кучеряво-кошлаті, мов вовна, подушки, товпились за маленькими віконечками бараку. За вікнами стояла ще ніч, а в приміщенні, як у комахнику, товпилися люди, одягалися, снідали, і похапцем, з грюкотом виходили у двір.

Сергій схопився, витяг спід койки постолі й шкарубкі, наскрізь промашені вогкою рудою, ніби з дубової кори зшиті штани,—звечора наділив йому в борг артільний Панчоха,—і заходився одягатися. Скоро натяг на себе важкий і цупкий, що аж лопотів, жовтавочервоний піджачок, засунув у кишеню шматок хліба, узяв маленьку лампочку і вискочив слідом за іншими з приміщення.

Його прийняли лопаточником, і він оце вперше ішов на роботу, поспішався до нарядної, де мусів зустрітися із своїм артільним. Панчохи ще не було, і Сергій, очікуючи на нього, придивлявся й прислухався до всього, що діялось навколо.

Цікавість, непевність та страх обіймали його, так само, як і кожного новака, що вперше спускається в шахту. Але тут говорили мало. Низьке, тісне й брудне приміщення, з недокурками на підлозі, чадна газова лампа, й важкі синюваті хмари тютюнового диму, що перепліталися з кетягами навутиння,—усе це навівало на людей стриманість, похмурість і сувору пригніченість. Тільки якийсь літній рудокоп, оточений гуртом інших, щось розповідав, ніби скаржився й обурювався водночас. „...Ну, я до штейгера, а він мені своєї. То, каже, нічого, вода, а гезенок треба пробити“. Я знов почав бурити, а тут уже не вода, а плавун пішов, усе суне, усе пливе, густе, та важке, та масне, руда й пісок з водою, так і засмоктує і затягає тебе, чую, до колін уже добирається, ні ноги підняти, ні ворухнутися. Що тут робити? От, думаю, смерть моя приходить...”

Сергій просунув голову в коло слухачів і з притаєним віддихом ловив загадкові й страшні слова рудокопа. Та несподівано збоку залунав скрипучий кашель і бурчання—це

з'явився Панчоха: високий, цибатий, з довгою шиєю і вузькими плечами, у короткому брезентовому піджачку, підперезаному ремінцем. Мотнувши головою, він зміряв Сергія строгим поглядом, поправив довгі вуса й буркнув сердито:

— Тебе треба просити, чи що? Чого забарився?

Сергій здвигнув плечима. Він уже кілька хвилин тут чекає.

— Ти патякай мені!..

Після смерті лопаточника Панчоха гадав узяти на його місце свого земляка, і вже навіть випив могорича. Втручання Шостака сплутало йому карти. З Шостаком, звичайно, він не намірився сперечатися, і своє незадоволення намагався звести на Сергієві.

— Бери ось струмент і спускайся в шахту. Хлопці з артії вже пішли. Побачимо, що з тебе за рудокоп,—і він поставив перед його ногами балду.

Сергій нічого не знав про Панчошині наміри. Він не розумів, для чого, власне, лопаточникові балда, і покірно узяв пахву важкелезний, з довгим дерев'яним держакон, молот.

Плутаючи між естакадами та звалищами породи, вони пройшли надшахтні будівлі, пройшли крізь контрольну будочку й опинились перед урвищем. Ніч ледь починала танути. Червоногарячі пасмечка клались на сході за копром, над головами блідли зорі, а внизу під ногами, у глибокому урвищі старого, роками вироблюваного кар'єра, ще лежав густий волохатий туман. Крутоспадисті береги, освітлені передрапковими зірницями, ледве прорізувалися червонястими зложистими. У Сергія голова пішла обертом. Він інстинктивно хитнувся назад. Владний окрик Панчохи, що спускався в урвище, кинув його знову вперед. Він заніс ногу на ледве помітні приступки й обережно почав спускатися вниз. Панчоха тим часом все віддалявся, поринав все глибше. От він мигнув, як тінь, потім унизу, в тумані спалахнув блідий вогник, і враз і Панчоха і вогник провалились крізь землю.

— Що за диявольське навождення!—с крикнув Сергій опинившись на порожньому дніщі. Він хотів був кинути назад, та поблизу зашерехотіло, застукотіло,—під його ногами у схилі зіяла чорна й глибока, як прірва, діра. Блідий вогник мерехтів там, у цій прірві, таємниче освітлюючи її темні склепіння.

— Ну, ти там, не лови гав!—озвався звідти сварливий голос Панчохи.—Світи лампу й спускайся!

Сергієві стало страшно й zarazом дивно. Він поглянув угору. Темне небесне шатро, що звисало над урвищем, ніби піднялося, розступилося. Стало просторіше. Зорі миготіли, гасли. Світало. Сергій безнадійно махнув рукою і, засвітивши лампочку, попрощався із світом.

Вузький хідок круто спадав униз. Низька й нерівна стел

висала над головою, і Сергій, зігнувши спину, навпомацки повільно посувався у чорну безодню. Інколи він просто чікував задом і тоді спід його ніг з шумом і шелестом коїлися вниз дрібні грудочки й порошинки. Хвилинами йому здавалося що стеля от-от сяде, завалиться й розчавить його, як комаху. Хвилинами він усе забував і тільки думав, як би випустити балду. Він то клав її на плече, коли повз, і тоді вона, як тяжкий хрест, давила йому все тіло, то знову брав її пахву. Ходок здавався безкраїм. Страхітні мислі мимохідь обіймали Сергієву голову. Йому здавалося, що він спускається безвість, звідки немає вороття. Він хотів крикнути до Панчохи, спитати його, і не наважувався, поійнятий якимось невимовним острахом. Нарешті ходок кінчився, вони вийшли у широк, потім завернули у закуток. Тут замиготіли вогники, почулися голоси, і Сергієві стало трохи спокійніше.

Перед кучугурою зваленої руди, де вони спинилися, покурюючи сиділо кілька робітників. Ледве освітлені блідими вогниками лампочок, вони скидалися у своєму червоному лахмітті на якісь дивовижні тіні.

Сергій з лайкою опустив важкий молот і випростався.

— Ох ця балда!

— Звісно, з балдою ходком ходити — не кадилом махати, — обізвалася якась тінь. — Чого це ви, Онопрію Сидоровичу, балду йому усучили? Тут же єсть струмент.

— Авжеж, — випустила друга тінь і мотнула бородою.

— Не вашого розуму це діло. Ви своє знайте! — цикнув Панчоха. — Шахтёр — що солдат, мусить скрізь уміти ходити на своїм оружжям.

Він звелів ставати до роботи. Кілька чоловік звелися на ноги, і разом з Панчохою пішли вглиб забою.

Скоро з дзенькотом розітнувся перший удар і сполошив мертву й гнітючу тишу забою, потім залунав другий, третій. Віддалік теж заохало, задзвеніло, чи то луна віддалася, чи то хтось ударив другою балдою. І глухе склепіння наповнилось ударами, дзенькотом, уханням і стогоном.

— Давай і ми починати, — сказала перша тінь, звівшись на ноги. І Сергій, піднісши лампочку, побачив присадкуватого парубчину з молодим, зовсім безвусим обличчям.

— Як тебе звати?

— Кухаренко Михайлович, Прокоша, — відповів той бай-муже, — кївський, з третього бараку.

— Земляки! — обізвався Сергій і зітхнув полегшено.

— Нам треба сьогодні прибрати оцю кучугуру, — сказав чоловік Прокіп. — Давай починати.

Вони підтягли з штрека порожню важкелезну вагонетку і взялися за лопати. Тонка, гартована сталь сковзала по твердих грудках залізного сировця, торохтіла, деренчала, і Сергієві здавалося, що його скрябає щось по спині. Він згинав коліна,

присідав, підводився і кидав лопатою у вагонетку, кида кидав. Потім наповнену рудою вагонетку вони вдвох подавали до стовбура. Штрек був вузький і нерівний, з виступами, лія звелиста, тонкі рейки то гадючками вигиналися по схилу то губилися у западинах, у багні, і вони задихаючись та оліваючись потом, витягали вагонетку. Проте, вони щасливо докотили одну, другу і третю, і жах, що охопив Сергія, коли він опускався в шахту, потроху почав зникати. Він нарешті завзятіше почав орудувати лопатою.

— Ти не сіпайся,— зауважив Прокоша,— день тільки починається. Встигнеш ще наробитися.

Сергій змовчав, а незабаром сталося нещастя.

Вони котили до стовбура чергову вагонетку, і раптом повороті,— може Сергій повернув невміло, а може просто несправності,— рейка задвигтіла, вагонетка затанцювала і вми зійшла з колії, забурилась у багнюку. Хлопці спробували поставити її на рейки. Вони бралися руками, пнулися, нагиналися, підважували плечима й спинами, мускули їх напружували і тремтіли, очі лізли на лоба, але вагонетка стояла, як кам'яна гора. Хлопці, знесилені і безпорадні, присіли на руду відпочити. Раптом на них з криком налетів Панчоха:

— Що? Що таке? Забурилась? І сидите, склавши руки. Та за таку роботу вас будуть штрафувати, за таку роботу нас усіх повиганяють. Ставте мені зараз. Що? Не піднімете?

Очі його заблищали в темряві, як у вовка, і він глузливо й злісно накинувся на Сергія:

— А хто ж буде за тебе підіймати? Хто буде за тебе робити? Ти немічний? Так чого у шахту лізеш, сидів би ти десь у курятнику, курей скуб. Так ні, у шахту його не пускають. Зараз же мені ставте, бо он з другого забою подаватиму руду.

Він кудись знову подався, а хлопці з одчаєм і люттю знов взялися за вагонетку, хапалися за один бік, за другий, ойкали, надривалися. Зрештою, вони таки поставили її на рейки, але загубили добрих півгодини, і коли незабаром надійшла обідня перерва і бурщики полізли нагору, Прокоша сказав сумовито:

— А ми сьогодні будемо обідати разом з вечерею, інакше не встигнемо прибрати руди, і Панчоха нас живцем з'їсть.

Вони присіли на кучугуру, витягли хліб і перекусили.

— Щось він до тебе присікається, артільник,— буркнув Прокоша,— і чого б?

— Хто його знає.

— І то сказати: уредний він. Вислужується перед начальством, у десятники буцім-то хоче вийти. О, тоді він залімають, сала за шкуру.

Він примовк. Сергій зітхнув. Не радували його Прокошині слова. Вони помовчали. Щось ніби гнітило їх обох, і слів

було. І знову взялися за роботу. Знову кидали важке груддя, потім ставили лампочку на вагонетку і з гуркотом рушали в ніч, в чорну загрозливу дорогу.

Хвилинами Сергій притримував лопату, хотів відпочити, випростовував тіло, прислухався до неясних звуків і шарудіння. Але тоді почував, що тіло його ломить, і руки ниють, і плечі горять, і знову брався, щоб приглушити біль, за лопату і з якоюсь люттю жбурляв нею руду до нестями, до отупіння.

Коли вони нарешті закінчили роботу і вибралися ходком до кар'єра, навкруги розповзалась волохата сутінь. Небесне шатро темним полотнищем звисало уже над головами. Там і там засвічувались зорі. На землю спадала ніч. І Сергій, нічого не розуміючи, скрикнув розгублено:

— Ти ще не знаєш,—одказав Прокоша.— А нам не звикати. Отак і робимо, отак і заведено, од зорі до зорі.

— І сонця не бачите?—скрикнув Сергій з подивом і страхом.

— Нічого не вдієш. Так уже тут заведено і нікуди податись,—відповів Прокоша з якимось тупим боєм в голосі.

Сергія охопила тоска. „Виходить, з огня та в полум'я“. І навімання, шукаючи якоїсь розради, вимовив стиха й непевно:

— На вугільних, мабуть, краще?

— Скрізь воно гарно. На вугільних, правда, людей спускають у клітках, а тільки там газу усякі, з наших дехто бував там і повернувся. Один чорт.

І обоє мовчки важкою ходою поплентались до бараку. Коло бараку Сергій обмився, поїв у борг у артільній кухні борщу й м'яса. А коли підвівся, все тіло його горіло, коліна вигиналися і плечі сіпало. Він ледве досунувся до своєї койки і трупом упав на лахміття.

6

Так почалося Сергієве життя на шахті. Рано-вранці, ще нічний морок лежав навколо, він спускався в шахту, там вислухував Панчохоу, його бурчання і нарікання. (Ох, цей Панчоха! І чого він усе присікається, і чого йому все не так!).

Тоді брався за лопату і кидав, і кидав, потім разом з Прокошею тягав вагонетку. Знеможений і ступілий повертався ввечері до бараку і, поївши, падав на койку. Він не бачив ні дня, ні ясного світла. Весь навколишній світ, з його барвами і звуками, з рухом планет і вічною зміною дня і ночі, раптово перевернувся, прибрав для нього дивовижних форм. Якийсь одвічний туман, здавалося, знову заступив на землі. Він не скаржився і не протестував, сприймав це, як щось неминуче. Він був приголомшений, і, як лунатик, рухався і працював у цьому дивовижному світі. Його мислі і бажання

притупилися. Його почуття втратили свою гостроту. Навіть страх, що обіймав його на початку, втратив над ним свою силу.

Але за скільки днів трапилася подія, що мимохіть розвинулася Сергія.

Під час обідньої перерви всі з його артїлі полізли нагору. Він лишився один у шахті: надто вже трудно, особливо з незвички, лазити тим собачим ходком. Ще більше натомилися. Він присів на руду, розв'язав свій вузлик з шматком хліба та оселедцем і пообідав, а тоді сьорбнув з долоні води, яку неподалік просочувалася з породи, скрутив цигарку, і ні про що не думаючи, почав смоктати.

Блідий вогник лампочки несміливо миготів коло його ніг. А вже там далі починалася непроглядна, здавалося, непрохідна дима, чорна, як могила, тьма. Вона наступала на нього з загрозою і штрека, волохата, й пухка й наче холодна, обступала його, пхалась у вуха. Мертва тиша стояла в цьому підземному царстві. Ні звука, ні голоса, тільки десь поблизу падали краплинки води, одна по одній, монотонно й таємничо. І раптом до Сергія долинули якісь звуки, залунала знайома мелодія, хтось співав про тихий Дунай.

Молодець гуляє,
Та молодець гуляє,
На той бік гукає.

Це було так несподівано й вразливо, наче в шахту пробилось сонце, і Сергій, скочивши на ноги, підняв лампочку. До нього підійшов рудокоп. Він був весь червоний — і піджакочок, і обличчя, і борода. Тільки очі світилися у темряві якоїсь гостро, задумливо й водночас привітно. Він теж підняв свою лампочку, присвітив.

— Ти один? З панчошиної артїлі? — ніби здивувався рудобородий. — Як же воно тобі тут, братку?

Цей голос, сповнений цікавості і співчуття, уразив Сергія. Особливо тепле і незвичне: „братку“. Він ніби прокинувся і проговорив глухо:

— Та так, бодай його не казати.

— То вже, звісно. Золото миєм, а самі голодні вием, — мовив червонобородий і присвітив знову лампочкою. — Що тобі тебе не знаю. Ти що? новак? Як же тобі тут працюється?

Сергій поскаржився:

— Не робота, а каторга, наче кару якусь відбуваю, а звідси?

— Терпи, братку, отаманом будеш, — підбадьорюючи, докинув рудобородий. — Це попервах важкенько, а там звикнеш і полегшає, як ото з молодницею буває, що виходить за нею, любя та все голосить, а там обживеться і злюбить. Давай краще потягнемо тютюну тертого, згадаємо живого й мертвого.

Він присів на купу руди, скрутив цигарку, посмоктав і за-

говорив повільно й незрозуміло чи то жартуючи, чи то глузуючи:

— Поробиш, обживешся і, чого доброго, блаженне життя паробиш, у рай попадеш, з оцим каганцем так і підеш,— і він сміявся диким сміхом.— Як же! Шахтьорам полагается...

Він знову помовчав, посмоктав цигарку, потім на запитання Сергія, ураженого дивними його словами, почав розповідати далі:

— Ти цього не знаєш, молодий ще, це діялося раніше. Стояла тут колись поблизу, при дорозі, корчма. Чумаки, вертаючи з Криму, заїжджали, і просто подорожні не минали, ну, звісно, і наші майстрові навідувались. От зібралися до неї одного разу люди усякого майстерства і достатку: доменщики і ливарники, шевці і кравці, хлібороби і рудокопи. Була зима і якесь свято, і кожному хотілося у чесній компанії посидіти, душу зогріти й розважитись. Ну, випили по чарці, по другій, і ще по одній. А за тією знову. Словом, пішов штоф за штофом, стільки й знає корчмар, що подає та прибирає та вузлики собі на ширвочку нав'язує, це б то, значить, вираховує. Ну, пили, гуляли, а ввечері скинулися, щоб по вузликах заплатити. Скинулися раз, скинулися два, а на вузлики все не вистачає, вивертають наші гульгяї свої кишені втретє, а там уже чортмає. От і засперечалися: хто ж буде борг по вузликах платити?

— Хай платить той, хто більше заробляє,— казали одні.— Хай платить той, у кого праця легша,— казали інші. Всі заговорили, заверещали. Зчинився галас, гармидер, ціле вавилонське стовпоторення. Треба було мати суддю, щоб по правді розсудити, і всі стали думати-гадати, кого б на таке діло взяти. Аж от скрипнули двері і в корчму ввалилося двоє нетутешніх людей, якихось подорожніх. Один ніби панок русавою борідкою, у чобітках, у довгому кафтані, за спиною торбинка і волосся наче в ченця. А другий так собі якийсь нетяга. Свита на ньому довга, латка на латці, вітер, видно, по кишенях гуляє. А на голові в нього шапка-бирка, зверху ширка, хутро голе, околиці бігмає. Сіли вони мовчки, панок трохи муняє, а нетяга слухає і так головою спочутливо киває. От до нього і вдалися. „Так і так. Розсуди“. Нетяга й каже: „Я недостатній розв'язувати такі діла, а от серед нас сидить найсправедливіший суддя“. „Хто ж він і звідки?“ Нетяга на мигах щось показав та й каже, що так і так, це, мов, боговгодна і праведна людина. „А йдемо каже...— як пак його,— з самого Емауса“. Дивні якісь слова, усі презирнулися, але Емауский їм сподобався, ну і впали до нього. Один тієї, другий своєї. Доменщик скаржиться, що його мучає вогонь, очі википають, і гази душать груди, швець скаржиться, що горба собі на стільці нажив, і смола в руки в'їдається, і дьоготь шкіру на колінах проїдає, а там мужик почав біdkатись. У нього грошей мало, і не така, як треба, малородюча, невідгідна, і ро-

бота тяжка, день і ніч товчеться, узимку, і влітку, немає спокою, ні відпочинку, а достатків ніяких. Словом, усі плачуться, усі свою сіромашну долю проклинають, тільки сидить один наш шахт'юр, до чарочки прикладається та під ніс щось мугикає. Аж прийшла черга і до нього. І питається його Емауський: „Що, мовляв, шахт'юр, скажеш про своє життя буття?“ Помовчав шахт'юр, подумав, а тоді зітхнув важкою рукою махнув. „От і все“,— каже і пригубив чарочку. Емауський поводив перед себе руками, наче зважив, мов би на терезах, що на столику в аптеці, і каже: „Так, виходить шахт'юр, що борг мусиш платити ти“. Не чекав такого шахт'юр, усі ж у цілій окрузі про шахт'юрські злигодні знають і як схопиться на ноги, неначе його ножем хто штрикнув. „Та ти знаєш, прощалиго, що гіршого життя, як шахт'юрське і в світі немає. А ти мені: плати! Який же це суд? Де правда?“— і вдарив кулаком по столі. Ну, тут усі перелякалися, дивляться на суддю, а той сидить собі блаженненько і усміхається й каже: „Те, що зв'язане на небі, зв'язане й на землі. Платити мусиш все таки ти, бо так на терезах виходить. А якщо тобі так уже гірко жити, то в нагороду дістанеш царство небесне. Зберігай тільки свою шахт'юрку і нею підеш у рай“.

Сергій якийсь момент сидів мовчазливо й думав, скільки тут правди у цій розповіді про шахтарське життя, потім зітхнув важко і спитав, що сказав на це шахт'юр Емауський судді.

Рудобородий кинув недокурок і враз, ніби щось згадавши, звівся на ноги.

— Якщо ти хочеш знати,— підкрутив він фітиля в ладі почці,— то приходи до мене додому. На Сахаліні за виселком живу, запитаєш там Данила Скуйбіду.

— Скуйбіда?— Чорний морок приховував Сергієве обличчя, але певне, воно відбивало і подив і зацікавленість, бо він за груди схопився.— Скуйбійда? „Мій батько Скубійда“ згадалась йому зустріч на річці з чорноокою дівчиною та слова.

„Чи не її батько?“ Але спитати не наважився, ніби що заважало йому. Натомість поцікавився, чи він не той, був Скуйбіда, що землю тут колись мав, а на ній забагатів Шоста.

— А ти це знаєш?— здивувався Скуйбіда.— Тож бо годину розуму не хватило, а на весь вік дураком залишився. Може ти знаєш і про шевця, що хотів стати князем?— і пустив гостре слово на адресу Шостака.

Для Сергія не було тепер жодного сумніву, цей Скуйбіда батько смаглявої. Незрозуміло тільки, чого він опинився в рудокобах. А Скуйбіда уже йшов штреком, віддалявся угорі, і мугикав собі якусь пісеньку.

Сергій довго вслухався в пісеньку, вдивлявся у воги

Скуйбидиної лампочки, і йому здавалося, що тьма трохи розступається і він прокидається. Світ знову почав прибирати реальних форм, його знову охопили бажання і цікавість. Він подумав, що далі так жити не можна. Він не знав, як саме треба, і тільки почував, що треба якось інакше. Потім перед його очима, як жива, з'явилася смаглява дівчина з оксамитовими очима, він зітхнув, усміхнувся і постановив в один з віільних днів неодмінно сходити на Сахалін.

Далі буде.